Türkiyede Sosyalist kültürü yayar haftalık Gazete

Yeni Baştan

Cumartesi günleri çıkar * Yıl: 2 - Sayı: (27) - 2 * 8/Temmuz/1950 Sahibi ve Yazı işlerini fiilen idare eden: Mustafa Büyükalp * Fiatı: 25 kuruş * Abone: Yıllığı 12 - 6 aylığı 6 lira * Adres: Çemberlitaş Cami Sokak No: 59 İst. Tel: 21131 * Dizgi ve Baskı: Osmanbey Matbaası.

Arapça Ezan

Yazan: Aziz Nesin

Ezanın Arapça okunması, mücerret olarak ele alınırsa, inkılâba zıt ve aykırı olmadığı sanılır. Nitekim; «Ezân Arapça okunmuş, Çinçe okunmuş, bunlardan ne çıkar!» diyen münevverlere rastlanmaktadır. Hatta, laik bir devlet olduğumuza göre, İslâm cemaatinin de vicdan hürriyeti gözönünde tutularak, Arapça ezân okunmasının daha doğru olduğunu söyleyenler görülmektedir. İş bununla da kalmıyor. Ezânı Türkçe okutturmuş olduğu için, memleketteki en müsbet hareket olan Atatürk inkılâplarını yerenler bile görülüyor. Bunlar: «Minarede ezân Türkçe okunurken, cami içinde kur'anın Arapça okunmasını, Arapça tekbir getirilmesi esasen bu işin ne kadar gülünç olduğunu gösterir!» diyorlar.

Evvelâ Türkiyenin lâik olduğuna inanmak bir hayli güçtür. Devlet müesseseleri içinde, «Diyanet İşleri» ve islâmî bir müessese olan (Vakıflar İdaresi) yer aldıkça ve bu müesseseler masraflarını devlet büdcesinden yaptıkça, Türkiye Devletinin lâik olduğu nasıl kabul edilebilir?. Devletimizin laiklik vasfı, çeyrek asırdır kâğıt üstünde kalmış bir şekilden ibarettir.

Demokrat Parti hükûmetinin, iktidara geçer geçmez, ilk iş olarak ele aldığı Arapça ezana ilk itiraz edenler sakıt hükûmet partisi olan Halk Partililer oldu. Falih Rıfkı «Cumhuriyet» teki makalesi ile, Peyâmi Safa. «Ulus» taki fıkralar ile Arapça ezâna karşı koydular. Bu iki politikacı yazardan Peyami, şöyle diyor:

«İkinci merhaleyi geçerken, bu yasaklardan bazıları gevşemeğe yüz tutmuşsa, bundan inkılâpçılarımızın tasalanmaları için de sebep yoktur. Avrupa kafası, herşeyden evvel, sağ veya sol taassubu ayıplar.

Ben, samimî müslümanım. Yazı hayatına girdiğim otuz üç yıl içinde aksine delil olabilecek tek kelime söylemedim ve yazmadım.

Fakat bizim lâikliğimiz, ilk merhalesinde, bu yasaklara muhtaçtı. Fransa İhtilâlinin hırçınlıkları ve hoyratlıkları yanında bizimkinin itidaline yobaz bile hayran olmalıdır.»

Evvelâ Peyâmi'nin din aleyhinde yazmamış olması, onun müslüman olduğunu isbata kâfi değildir. Çünkü yalnız müslümanlar değil, bütün din mensupları, hayat ve hareketleri ile ölçülürler. Peyâmi'nin malûm geçmişi ve şimdiki hayatını, yalnız müslümanlığa değil, semâvî dinlerden hiç birinin kitabına sokmanın imkânı yoktur. Bugün kendilerini «samimî müslüman» diye takdim eden, hatta Arapça ezânı kabul edenler de, hayatları boyunca müslümanlığın hiç bir farîzesini yerine getirmeyip tamamile bunun aksini yapmış insanlardır. Binaenaleyh, onların din taraftarlığı, eskidenberi bilinen, halk tavlama numaralarından bir yenisidir.

Peyâmi, partili bir politikacı olarak, Halk Partisi hükûmetlerinin, irtica kuvvetlerine verdiği tâvizlerden «türbelerin açılışı, bir ilim olmadığı halde, Üniversiteye İlâhiyat kürsüsü konulmasını, ilk okullara din dersi yerleştirilmesini, İmam — Hatip Mekteplerinin açılışını, hafız kurslarını» haklı bulduğu halde, Demokrat Parti hükûmetinin Arapça ezâna müsaadesine hücum ediyor.

Bu şaşılacak, yahut da hiç şaşılmıyacak bir tezattır. Halk Partisi ve yazarları şunu bilmelidirler ki, bu son Arapça ezan hareketi, Halk Partisi hükûmetlerinin 1938 denberi irticaa verdikleri taviz zincirinden yalnız bir halkadır. Ve bugünkü gidişi ile, bu tavizlere devama da mecbur olacaklardır. O halde, Halk Partsinin ve onun yazarlarının gayreti, bu şekilde irtıcaı memnun etmek fırsatını ellerinden kaçırmış olmanın verdiği kıskançlıktan başka bir şey değildir!.

Peyâmi'nin dediği gibi, acaba onun anladığı mânada Atatürk inkılâbının ikinci devresi memlekete gelmiş midir?..

Yazımızın başında da belirttiğimiz gibi, ezânın Arapça veya Türkçe okunuşu, o kadar önemli bir olay değil midir?. Eğer mücerret olarak meseleyi ele alırsak, böyle düşünenleri belki haklı bulabiliriz. Fakat, biz bulutlar üstünde değil, bir memleketin toprakları üstünde, ve tak-

(Devamı: 2 nci sahifede)

Dünya Analarına Çağrı!

Siz kavganın dışında kalmayın. Günahsız çocuklarımız adına, bütün halkların geleceği adına, sizi, barış mücadelecilerinin kuvvetleri ile birleşmeğe davet ediyoruz!

(Desen: Kemal SÖNMEZLER)

Lidis köyünden kadınların yükselttiği barışçı ses

Yazan: Y. JOYE

Çeviren: A. BARIŞÇI

Lidis: Tarlaların ortasında, hafif bir toprak kabarıntısı üzerinde çıplak bir saha.. Yeryüzünde yükselen hiçbir şey, bir tek duvar bile yok. Köyün eski meydanı, ancak basılmış ve düzleşmiş top rağından tanınıyor. Kilisenin temellerinden başka bir şeyi kalmamış. Ne bir kiremit, ne bir tahta parçası.. Yalnız küçücük bir müzenin vitrininde felâketten öncesine ait bazı şeyler: Esnaftan birinin ismini taşıyan bir kaç plâka, kırık bir iki fincan, kap kacak, demir parçaları ve Kladno'da maden kuyusundan çıkarken yakalanarak meydanda kurşuna dizilen işçilerin kanlı elbiseleri..

Halbuki, burada vaktiyle tipik bir Çek köyü vardı: Biçimsiz bir kilise ve onun etrafında aydınlık evler, bir dere ve içinde kazların yüzdüğü bir göl.. Evlerin civarında bahçeler ve ağaçlar bulunurdu. Aileler sakin ve rahat bir hayat yaşarlardı. Küçük köylüler, ziraat ve maden işçileri her gün yakındaki Kladno'ya giderlerdi...

Nihayet 1943 Haziranının o korkunç felâketi geldi. Barbar Naziler tarafından her şey mahvedildi. Bu gaddar adamlar köyün ahalisini kurşuna diziyorlar, anaların kucağından evlâtlarını zorla çekip alıyorlar, kadınları ve çocukları toplama kamplarına gönderiyorlardı.

Gidenlerden yüzlercesi bir daha gelmedi. Hiç bir iz bırakmaksızın ortadan kayboldular. Yalnız bu nes'eli çocuklardan bazılarının fotoğrafları şimdi bir müzenin vitrininde, seyredenleri ürpertiyor.

Şimdi yeni yapılmış olan köyde oturan, harpten sağ çıkmış an ve çocuklar, o korkunç günün yıldönümü münasebetiyle kardeşlerinin, oğullarının, babalarının, kocalarının müşterek mezarı başında toplanmışlar... Şu anda kocalarının gözleri önünde öldürüldüğünü, çocuklarının ellerinden alındığını, evlerinin yerle bir edildiğini hatırlayan bu kadınların ıztırabı ne kadar büyüktür!. Bunca felâkete onlar nasıl tahammül edebildiler?.

Orada, mezarın başında, sade ve vâkur duruyorlar. İçlerinden bazıları sessice hıçkırıyor. Katliâmın bu sekizinci yıldönümü gününde dünyanın bütün kadınlarına, bütün annelerine bir ikaz ve ıztırap haykırışı gönderiyorlar.

(Devamı: 2 nci sayfada)

Lidis köyünden kadınların yükselttiği barışçı ses

(Baştarafı. 1 nci sahifede)

Bu çağrı, içlerinden biri tarafından okundu ve hepsi tarafından müşterek mezarın başında imza edildi.

Çagrı!

Bütün dünyanın kadınları ve anaları!.

Biz; Lidice'in kadınları ve çocukları, Alman faşistleri tarafından köyümüzün harabeye çevrilişinin bu sekizinci yıldönümünde, vaktiyle evlerimizin yükseldiği bu güzelim yerde; kardeşlerimizin, oğullarımızın ve kocalarımızın mezarları başında toplanarak yüzümüzü size doğru çeviriyor ve şu çağrıyı gönderiyoruz:

Lidice'in tekrar tahribine meydan vermeyiniz! Barış uğrunda mücadele ediniz! Harbe mani olunuz!...

Bu gün ruhumuzda sevgili yavrularımızın şu acı feryadını tekrar duyuyoruz: «Beni bırakma, anneciğim!...» O zaman sonsuz bir ümitsizlik içindeydik. Çocuklarımızı kimseye vermemeyi kurmuştuk. Fakat Faşist Nazi barbarları, onları zorla kollarımızın arasından çekip aldılar, onları bizden çaldılar. Sonunda onlardan ancak sekiz bedbaht ve zavallı çocuk geri dönebildi. Diğer kırk sekizi gaz odalarında boğuldu. Elli yedi ana toplama kamplarında öldü.

Hiç bir zaman bu kurbanları unutmadık. unutmıyacağız!. Fransa'daki Oradour'un ve daha binlerce köyün Lidice'in âkibetine uğradığını Yunanistanda, Polonya'da ve başka yerlerdeki bir çok şehrin yerle bir edildiğini asla unutmıyacağız!

Yetmiş beş milyon harp kurbanını hatırlıyarak, bu gün hâlâ dünyada, kendi kanlı menfaatleri uğruna, insanları yığın halinde mahvedecek yeni bir harp hazırlıyan bazı kimselerin mevcut olduğunu unutamıyoruz. Bununla beraber şimdi biz, bir barış dünyası kurmağa çalışıyoruz

Buradan biraz ötede hayatın senbolü olan yeni bir Lidice yükseliyor. Yaşamak için birleşiyor, yeni bir katliâma karşı mücadele ediyoruz. Lidice'nin tekrar tahribine, yeni bir savaşın dehşetlerine karşı koymak, kuvvetlerimizin birleşerek yapacağı mücadeleye bağlıdır. Analar ve kadınlar, siz, bizim saflarımıza katılın, Bu harpten sağ çıkabildiniz, fakat unutmayınız ki, yeni bir harp sizi de mahvedebilir.

Dünyada milyonlarca insan harbe karşı mücadele ediyorlar Milyonlarca insan Stokholm çağrısını imzaladılar. Siz kavganın dışında kalmayın! Günahsız çocuklarımız adına, bütün halkların geleceği adına, sizi, barış mücadelecilerinin kuvvetleriyle birleşmeğe dâvet ediyoruz; Barış uğrunda mücadele ediniz!. Yeni bir harbe mani olunuz!... Çünkü; barış, insanlığın kurtuluşu demektir!...

Okuyucularımıza:

Bundan evvelki sayımızı alamıyan okuyucularımız bize yirmi beş kuruşluk posta pulu gönderirlerse birinci sayımızı kendilerine göndeririz.

«Başdan» adı ile 27 sayı çıkan bundan evvelki sayılarımız cilt halinde dört lira mukabilinde isteyenlere gönderilir.

Kolleksiyonlarında eksik sayıları olanlara beheri, onar kuruştan istedikleri sayılar yollanır.

POLEMIK:

Sombart'ın Çömezleri

Yazan: İsmail Pekcan

Bizde antimarksist neşriyatın tarihçesini inceliyenler ikinci cihan savaşından önceki yıllarda bariz bir değişiklik göreceklerdir ki, o da Hitler Almanyasından göç eden ecnebi profesörlerin tesiriyle, İstanbul üniversitesinde, **Kapital** müellifinin «büyük âlim» ilân edilişidir. Büyük âlimin ise, takrirlerde, ister istemez daha genişçe bir yer alması gerekiyordu. Yarım asırdan beri, Cavit Beyin **İlmi Servet** ile başlıyarak, red ve cerh edilen Marksı bilmedikleri tehlikeli bir silâh gibi, ellerine almaktan çekinen tedris heyetinin yerli uzuvları, **Sorbonne** ve **collège de France**'da kürsü işgal eden en meşhur bilginlerin bile diyalektik materyalizmi talime başladıklarını öğrenince Marx - Engels'in eserlerinden ellerine geçenleri çarçabuk karıştırmak ihtiyacını duydular; ve tahammül fersa bir eklektizm havası yaratan takrirlerine gelişigüzel pasajlar eklediler.

Bir gün geldi ki, bu kadarı artık yetmedi. Marx'ın «fikir ve muhakemeleriyle gıdalanarak hızlanmanın», «Marx'dan mülhem olmanın» ve «Marx'ın düşünüş ve görüş tarzıyla aşılanmanın» fevaidinden behsedilmeğe başlandı. İşte İktisat Fakültesi'nden Dr. Halid'in **«Ekonomicilik Efsanesi»** ne verdiği cevap bu cihetten karakteristiktir.

«Memleketimizde ayak takımı olan ve sözüm yabana Marx ist geçinenlerin, yani Marx'dan birşey bilmiyerek bahsedenlerin yanında ciddî görünen bir muharirin yazısına, hem bunun için, hem de bu arada Ziya Gökalp **mektebini hırpalamayı unutmadığı için işin büyük Türk mütefekkirine tahsis edilmiş bir nüshasında bir kaç sözle cevap vermek»** isteyen doktorun mütalâası şu:

«Filhakika bugün Avrupanın ilim hayatında Marx denince, en evvel hatıra gelen onun maddiyetçi felsefesidir. Hegel'in **tarih felsefesini tepesi aşağı getirdiğini söyliyen Marx,**

(Karl Marx, Kapital'in Almanca ikinci basılışına yazdığı önsözde, Hegel'de diyalektiğin baş aşağı durduğunu söyler.)

Maddeyi ruha hakim kılan merkezî düşüncesinde istihsal vasıtalarının kültürel tezahürler için temel teşkil ettiğini söylemiş ve bunların hepsine üstyapı **ismini vermiştir.**

Marx'ın muhtelif cepheleri vardır: Marx feylesof, **Marx** soysolog, **Marx** iktisatçı. **İktisat ilmi sahasındaki fikirleri bilhassa Viyana mektebinde Böhm — Bauwerck tarafından delik deşik edilmiş, felsefede büyük bir iz bırakmamış, fakat sosyolog olmak itibaryile çok ehemmiyetli bir rol oynamıştır.**

(Marx'ı «felsefî deha» diye vasıflandıran Böhm — Bauwerck in, **«artık değer»** teorisinin başlıca muarızlarından biri sıfatile yaptığı tenkitleri doktordan ber tafsil dinlemek enteresan olacak!).

Tarihî vakıalar, realiteler onun fikirlerinden bir çoğunun yanlışlığını meydana koymuş, fakat onun büyük bir fikir adamı haysiyetiyle beşeriyetin fikir tarihinde kazandığı payeye halel vermemiştir.

(Bu tarihî vakıalar ve realiteler nelerdir? Ve Marx'ın yanlışlığı meydana çıkan fikirleri hangileridir? Hakikî ilim münakaşasına susamış okuyucular doktordan bu suallerin cevabını bekliyor.)

Çünkü her büyük âlimin yekcihet olmakla beraber asıl işte bu tek taraflı oluşundan ileri gelen kuvvetli orijinalitesinden dir ki filiz ve feyiz fışkırır. **Nitekim bugün Karl Mannheim ve Hanc Freyer gibi genç Alman sosyologları Marx'dan çok başka semereler veren ilmi araştırmalarının azimet noktalarında onun fikir ve muhakemeleriyle gıdalanmışlar ve öyle hız almışlardı...** Sombart'ın **«Sosyalizm ve Sosyal Cereyanlar» ismindeki kitabının ilk tab'ı, müellifinin Marx'dan mülhem oluşunu aşikâr surette gösteriyor. Fakat daha sonra kendisine büyük şöhretini kazandıran «Kapitalizmin İnkişaf Tarihi» ismindeki 3300 sahifelik eserini yazmıştır.**

Hayat mütemadiyen hareketler doğurduğu gibi ilim hayatı da diyalektik bir tekâmülle durmadan yürüyor... Kautsky gibi ortodoks marksistlerinden bugün kaç kişi kaldı? (Kaale Nebî) der gibi Marx'ın her kelimesini, cümlesini eşeleyen, altın terazi ye koyup tartanlar ona rahmet okutmuş olmadılar.

(Söz ortodoks marxistlere intikal edince, insanın gözünde, tabiatiyle, Kampfum Marx denilen ve Marx'ın çevresinde, bıraktığı fikir mirası için, yapılan savaşın bütün safhaları canlanıyor. Acaba, doktor bu savaşı niçin Bernstein - Kautsky münakaşalarında bırakıveriyor da Kautsky'yi tepeliyen marxistleri gayrı mevcut farzederek zikre lüzum görmüyor?)

Halbuki Marx'ın düşünüş ve görüş tarzıyla aşılandıktan sonra yeni ve taze meyvalar veren ilim adamları onu daha çok yaşatmakta ve ilmî araştırmalardaki hamle ve terakkiyi vücuda getirmektedir.»

Kapital'i Türkçeye çevirmenin «millî irfanımıza bir hizmet» olduğunu yani Marx'ın **ekonomiko - sosyal fikirlerinin esaslarını** ve kapitalizm hakkındaki tenkidinin ana çizgilerini öğrenmekten müstağni kalınamıyacağını takdir edecek kadar olgunluk gösteren muhterem doktor pek iyi anlıyor ki, marxizm'le müessir bir şekilde çarpışabilmek için yeni bir taktik zarureti hasıl olmuştur. Bundan böyle, bizde de, Marx'a ulu orta çatılamaz; ve, Ziya Gökalp'la Dürkheim'ci çömezlerinden bazılarının yaptığı gibi, üstünkörü reddiyelerle, Marx mektebinin temellerini çürütmek kabil değildir. Marksçılığın umumî fikirleriyle istinas peyda edip materyalist metodu benimsemeden ideolojik savaşa atılmak beyhude olacaktır. Ve inkılâpçı Marx'ı yok edebilmek için âlim Marx'ı Allahlaştırmak şarttır. Sözün kısası Werner Sombart'a uyarak Marx'la aramızda sistematik bir muhalefet bir prensip muhalefeti kabul etmiyeceğiz. Marksın eserine devam etmeyi, onu tamamlayıp bitirmeği üstümüze alacağız. Marksist dünya görüşünü ve marksizm namı altında gösterilen her şeyi reddetmekle beraber, Marksın şahsında, kayıtsız şartsız kapitalizmin nazariyecisini ve müverrihini alkışlıyacağız. Eserlerimizde iyi olarak ne varsa onu Marksın esprisine borçlu bulunduğumuzu itiraf edecek; fakat yalnız teferruata ait noktalar üzerinde hattâ hususî görüş tarzlarımızın pek çoğunda değil belki umumî telâkkilerimizin esas noktalarında ondan ayrılacağız. Ve soranlara izaha çalışacağız ki, konstrüksiyon ve vardıkları neticeler bakımından, Marksın sistemiyle bizim sistemimiz arasındaki fark, muayyen bir derunî zaruretle, eserlerimizin yazıldığı devirler arasındaki ayrılıktan ileri gelmektedir...

İşte, «Ziya Gökalp'ın mütefekkirlerimizin birçoğu için müsbet veya menfî mânada olsun bir hareket noktası oluşu» nu söylemeği vazife bilen doktorun büyük br nüfuzu nazarla, işaret etmek istediği antimarksist yeni merhale! İsmail Hüsrev gibi vaktiyle ortodoks marksist geçinen mürted ideoloji bezirgânları, gerileye gerileye, bu merhaleye kadar «tekâmül» etmediler mi?

Arapça Ezan

(Baştarafı 1 nci sahifede)

vime bağlı bir zaman içinde yaşıyoruz. Hâdiseleri, cereyan ettikleri zaman ve mekân içinde tarihî şartları ve seyri içinde inceleyebilirsek, ancak gerçek bir izaha varabiliriz.

Bu Arapça ezan, ne zaman, nerede, hangi şartların neticesi olarak okunacaktır? 1950 yılında, Türkiye'de, yani Atatürk inkılâplarının henüz ve maalesef kökleşemediği, feodal iktisat nizamının hâkim bulunduğu, beri yandan da, emperyalist arzuların cirit oynadığı Türkiye'de Arapça ezâna müsaade edilmiştir. 1950 yılındaki Türkiye'yi gözden geçirelim: Aynı sene içinde, Mareşal'in cenaze töreninde, sokakları kanuna aykırı olarak sarıklıların doldurduğu, Arapça ezân ve tekbir ve tehlil sesleri karşısında polisin eli kolu bağlı kalmağa mecbur olduğu, Millet Meclisinden yer yer, zaman zaman Arapça ezanın yükseldiği, tarikat mensuplarının gizli toplantı ve âyinler yandığı Kemâl Pilâvoğlu denen şeyhin etrafına binlerce mürid toplandığı ve mahkemesinde adâlete tesir için nümayişler yapılan bir memlekette arapça ezâna müsaade edilmiştir.

Tuttukları politika ile, iktisadî sahada günden güne daha betere gitmeğe mecbur durumda olan hükûmet, halkı bir müddet oyalıyabilmek için, Arapça ezâna müsaade etmiştir.

Bir kısımları da, halk reyi ile iktıdara geçen bir hükûmetin, halkın istediğini yapmağa mecbur olduğunu, halkın Arapça ezânı istediğine göre, hükûmetin böyle hareketinin en doğru iş olduğunu söylüyorlar. Evvelâ halkın çoğunluğu ile böyle düşündüğü bilinmemekle beraber, bunlar, hükûmetin en başlıca vazifesinin halka doğru yolu göstermek, onu doğru düşünmeğe sevketmek olduğunu unutuyorlar. Hal böyle iken, hükûmetin geri kuvvetlere taviz vermeğe devamının hayırlı bir neticeye gitmiyeceği muhakkaktır.

Kırk Yıllık Reçete

Kafasının içi yaldızlı İncil dolu Profesör Halide Adıvar Meclis Kürsüsünde, Sadri Maksudî ile ağız ağıza düellolar okuyor! Koynunda **Taranta Babu**'nun İngilizce tercümesi ve elinde **Kur'anı Kerîm!** Din müessesesini kullanalım —diyor—; sol cereyanlara karşı biricik devadır!»

Beyazıt Dersiamlarından Saffet Hoca, Beyanülhak'ta, kırk yıl önce, şunları yazmıştı:

«Bugün Avrupanın her tarafı her şeyden ziyade sosyalizmin tahtı tehdidinde bulunuyor. Sosyalistlik Avrupayı adeta kor kutuyor. Bu aşikâr bir hakikattir. İhtimal Avrupanın o muhteşem kâşâneleri, o muazzam ticarethaneleri, o milyonlar değerindeki fabrikaları bir gün gelip de sosyalizmin pâyı ihtilâli altında ezilecek, mahvolacak da Babil harabelerine dönecektir. İhtimal de muvaffak olamıyacaklardır.

Asıl işin canlı yeri Avrupa bu sosyalistlik fikrinden bu kadar korktuğu halde önüne gelebilecek mi? Gelemiyecek mi? İşte en müşkil bir sual ki: kolay kolay cevap verilemez.

İnsanlarda bir haleti ruhiye var ki: men'olundukları şeyi işlemeğe daha hahişger bulunurlar. Ohalde ahali menedilecek olursa daha ziyade rağbet gösterecekleri cihetle azaltmağa değil belki çoğaltmağa sebebolacaktır. Binaenaleyh Avrupalılar bu sosyalizm fikrini ortadan kaldıramazlar ve kaldıramıyacaklardır.

Filvaki dünyada çaresi bulunmaz şey - mümkün oldukça - olmaz. Fakat bakalım Avrupalılar bunu ortadan kaldıracak yahut azaltabilmek için ne gibi çare düşüneceklerdir. Fransa geçenlerde sosyalizm kıyamını asker kuvvetile karşıladı. Acaba sosyalistlerde, bir, beş, on sene sonra mevkii fiile tekrar koymak istiyecekleri bir kıyamda askerle karşılanmamak için ne düşüneceklerdir?. Bir memlekette tevessü eden fikrin önüne askerle, mücazatla gelinebilir mi? Gelinemez mi? Asker ihtilâli söndürür. Mücazat ise ancak korkudur. Fakat hiçbir zaman bunun ikisi de fikri itfa edemez, söndüremez. Fikirler, emeller insanın dimağında, müfekkiresinde mahbus durdukça adeta kudurur, coşar, şüphesiz bir gün bir patlak verir. Binaenaleyh bir fikir ne kadar gayri makûl, ne derece nameşru olsa yine anın cebr ile önüne gelinemez. Meğer ki bir milletle bir fikir uyanmış olmasın.

İnsanlarda bir takım efkârı âliye ve hasiseyi uyandıran bir çok sebepler var ki o esbap husule geldi mi o fikir de hasıl olacaktır.

İşte Avrupa işin bu derecelere kadar büyüdüğünü görüyor da elinden bir çare de gelmiyor, ve gelemez de...

Maahazâ dîn-i mübîn-i İslâm ağniyanın malından fukaraya bir hisse çıkarmıştır ki işte sosyalistliğin önünü alacak en büyük bir tedbirdir.»

İşte, devasız derde Saffet Hocanın bulduğu derman! Prof. H. Adıvar'ın sunduğu yeni ilâç, meğer, hiç de orijinal değilmiş! Tavan arasında, küflü sandıklar da unutulmuş kırk yıllık reçete!

Azîznâme

Yazan: Aziz Nesin

Satışa Çıktı.

Fiyatı: 50 kuruş.

Kolonya jürisi önünde

Karl Marxın Müdafaanamesi

Fransada 1848 Şubat İhtilâli. İkinci Cumhuriyet. Ve kısa bir fasılayla 13 mart'ta Viyana'da 18 mart'ta Berlin'de ayaklanmalar.

Feodal İktidarı temsil eden mutlak hükümdar Friedrich Wilhelm IV ün karşısında burjuva demokrasisinin mümessili olan Prusya Millet Meclisi barışa yanaşmak istemiş, saltanatla çatışmaktan kaçınmıştır. Feodal, bürokratik ve mutlakiyetçi bir irticaın galebesi önünde, hemen her tarafta pasif bir homurdanışla iktifa olunduğu halde, Ren Eyaleti Demokratik Birlikler Komitesi'nin organı olan New Rheinische Zeitung'da halkı kalkınmaya dâvet eden bir beyanname intişar ediyor.

Beyannamede, komita âzasından Marks, Schapper ve Schneider'in imzası var. Ve Marks, bu suretle, mülkî ve askerî makamlara karşı müsellâh itaatsizliğe tahrik suçundan dolayı, 20 kasım'da arkadaşları ile beraber Kolonya Cinayet Mahkemesine sevkediliyor.

7 Şubat'ta gazetenin muhakemesi görüldü: Başmuharrir Karl Marks,la muharrirlerden Frederich Engels ve mes'ul müdür beraet ettiler.

Ertesi gün de Komitanın muhakemesine bakıldı ve Marks, Jüri hey'etinin önünde, müdafaasını yaptı.

Marks, müdafaasına başlarken, yapılan hükûmet darbesiyle çoktan çiğnenmiş bulunan kanunlar namına kendisini cezalandırmak hakkını mahkemede görmediğini söylüyor. Sonra da, esasen sosyeteyi kanun üzerine istinat eder gibi göstermenin bir hukukî fiksiyon olduğunu izah ediyor.

Bilâkis; diyor, **kanun sosyete üzerine dayanır** ve Kod Napoleon hakikî sosyal duruma uymadığı anda bir kâğıt parçası haline gelir.

İşte, «hakikî bir politik âbide» ve bir **«diyalektik şaheseri»** diye vasıflandırılan ve 1895 de Engels'in bir önsözü ile neşredilen bu parlak müdafaanâme, bizi burada bilhassa bu pasajlarından dolayı alâkadar edecektir.

Engels'in dediği gibi; **«hükûmetin riyakâr legalitesine karşı, ihtilâlci noktai nazarı koruyan»** bu müdafaanâmede; Marks, modern sosyetenin, burjuva sosyetesinin endüstri ve ticarete nasıl istinad ettiğini büyük bir kudretle isbat etmektedir.

Değişmiş bir istihsal tarzı üzerine temel atan yeni burjuva sosyetesi siyasî iktidarı ele geçirmek mecburiyetindeydi.

«İhtilâlin illeti bu oldu; o ihtilâl ki, yalnız mutlak krallığa karşı değil, modern endüstrinin çoktan ilgâ ettiği bir sosyal düzenin bir Devlet tarafından temsiline karşı da çevrilmişti.»

Bu takdirde, eski sosyete (köhne bir istihsal nizamını ifade eden eski feodal Diyet) **«ihtilâl vasıtasile hakkını tesis etmek isteyen»** yenisine, hangi hakla, kanunlarını dikte etmek iddiasında bulunuyor? Hakkı müdafaa etmek «geçmiş bir tarih devresine ait olan kanunları korumak» mıdır? Fakat, **«sosyete kanuna istinad etmez... Kanun, sosyete üzerine temel atmak zorundadır. Kanun, sosyeteye ait müşterek ihtiyaçların, menfaatlerin ifadesi olmalıdır.»** Muayyen bir vaziyetten doğan kanun o vaziyetle beraber ortadan kalkmalıdır. «Sosyal inkişafın ihtiyaçları ve icapları aleyhine eski kanunları müdafaa etmek, esas itibarile, sadece, devre uygun düşen umumî menfaate karşı mevsimi geçmiş olan hususî menfaatleri korumağa varır.»

Müdafaanâmenin ikinci kısmında, mutlak bir hükümdarla, meşrutî bir Meclis arasındaki kompromilerin ne kadar mânasız ve abes bir şey olduğunu isbat eden Marks, ittihamnâmenin Meclise itilâfgirizlik isnad etmesine **mukabil halkın bilâkis onu** uzlaşıcılıkla muaheze ettiğini söylüyor. Artık ortada savaş için silâhlanmaktan başka mesele mevzuu bahis olmazken Meclis hâlâ **barış yapmak** istemişti.

Halbuki, kırallık uzlaşma istemiyordu ve istiyemezdi. Niçin? Karşı karşıya mücadele eden kuvvetler aynı sosyetenin iki fraksiyonu değildi; belli iki sosyeteydi: eski feodal sosyete ve modern burjuva sosyetesi; serbest rekabet sosyetesi ve korporatif asosyasyon üzerine temel atmış sosyete; **«İman sosyetesi ve ilim sosyetesi.»** Bu, hiç bir kompromininin halledemiyeceği bir zıddıyetti.

Siyaseten ilâhî hukuk monarşisiyle, bürokrasinin vesayeti ve ordunun istiklâli ile ifade edilen eski sosyete maddî, sosyal temeline (senyörial mülkiyet ve servaj, patriyarkal veya korporatif küçük endüstri ,köyün şehre üstünlüğü) dokunulmasına müsaade edemezdi.

Diğer taraftan, burjuva sosyetesi, serbest rekabet üzerine temel attığından, toprak imtiyazlarının. bürokratik vesayetin, köyle şehir arasında yükselen her çeşit seddin teşkil ettiği engellere tahammül edemez. «Burjuva sosyetesinde sınıflar bulunur, fakat artık etalara rastlanmaz. Onun inkişaf kaynağı sınıf savaşıdır; fakat bu sınıflar etalara ve o etaların ilâhî hukuka malik krallıklarına karşı cephe almak için birleşirler!»

Bu iki sosyetenin «maddî menfaatleri, ihtiyaçları bir ölüm - dirim savaşını icap ettirir: biri zafere ulaşmalı öteki mahvolmalıdır. İşte aralarında teessüs edebilecek biricik uzlaşma.»

Komitanın beyannamesi, cebrü şiddete tahrik ettiği için, Meclisin mukarreratından daha ileri gitmiştir, deniliyor. Halbuki, vergilerin toplanması, Meclis tarafından gayrı kanunî ilân edildiği andan itibaren illegalitenin cebrü şiddetle tatbikine karşı cebrü şiddetle karşı koymak lâzımdı. İki yol açılıyordu: Meclisteki baylar kelleyi kotuğa almak istemediler; fakat **halk ihtilâl yolunu seçti.** Kırallık bir irticaa kayarsa; halk, haklı olarak bunu bir ihtilâlle karşılar ve bu takdirde bir Millet Meclisinin otorizasyonuna ihtiyacı kalmaz! .

Marks, neticeyi şöyle bağlıyor: «Biten yalnız birinci perdedir. Biri ortaçağ, öteki burjuva sosyetesi olmak üzere iki sosyete arasındaki mücadele siyasî şekiller altında yeniden doğacaktır. Ve, «ihtimal ki, İhtilâlin zaferi, irticaın son hadde varmasından sonra mümkün olacaktır!»

—«o»—

Şarkta Sosyal Mücadele Tarihi

Islâmlığın Çıkışı

Yazan : Nuret Karaca

İslâm dini yayılmağa başladığı sıralarda bütün Orta - doğu derin sosyal buhranlar içinde kıvranmakta idi. Sasanî aristokrasisi bitip tükenmez menfaat mücadelelerile çalkanıyor, her türlü hak ve imkânlardan mahrum halk yığınları ise hayvan muamelesi görüyordu.

Bizansın hâkim olduğu Akdeniz bölgesinde milletleri yukardan aşağı en mutlakiyetçi usullerle idareyi seven eski Roma kanunları vardı. Hiristiyanlık, Roma'nın siyasî ve iktisadî terörü altında inleyen geniş kütleler tarafından bir kurtarıcı olarak karşılanmış; köleler, ırgatlar kurtuluşu onun eşitlik telkin eden şefkatli prensiplerin de aramışlardı.

Fakat, Hiristiyanlığın resmen kabulü, kilisenin bir teşkilât olarak ortaya çıkışı ve kırallar ile en geniş mânada işbirliği yapışı ümitleri tersine çevirmiş; kölelik, sınıf farkı istismar başka bir kisve altında devama başlamıştı.

İsa'nın eşitlik, kardeşlik, iyilik prensiplerine dönmek isteyen eski çağın dinî - sosyalist hareketleri kanla boğulmuştu.

Bu sırada Muhammed ortaya çıktı. «İslâmlığın yükselmesine karşı duran en çetin engellerden biri, cemiyetin biribirinden ayrı sınıflara ayrılmış olmasıdır. Asiller ayrı bir sınıf teşkil ediyor ve kendilerini halkın üstünde görüyorlar. Efendiler kendilerini kölelerin mukadderatına hâkim sanıyorlar. Fakat bugün bütün farklar, mertebeler üstünlükler ortadan kaldırılmış bulunuyor.

Halkı yükselmekten alıkoyan bütün engeller yok edildi. Zira; bir Arabın bir Farsa, bir Farsın bir Araba hiç bir tercih noktası yoktur. Bütün insanlar Âdemin çocuklarıdır, zira her müslüman diğerinin kardeşidir! (1). Muhammed böyle söylüyordu. Kuran, «toprak Tanrınındır. Sana ganimetleri sorarlarsa de ki, bunlar Tanrıya ve Resûlüne aittir.» (2) «İnsanlar tek bir millettir.»(3) «Altın ve gümüş toplıyanlara acı azabı haber ver». (4). «İnsan için kendi emeğinden başka bir şey yoktur, emeğinin hesabı mutlaka görülecektir(5). diyordu. Yapılan teşkilât bu prensiplere uygun olarak istismarı, sermaye toplanışını, mal sahibi olmayı, asılzâdeliği, milliyetçiliği, köleliği kaldırmayı hedef edinmişti.

Ömer devrinde arazi sahipliği esası kaldırıldı. Bütün mallar (emanet-ul'lah) tı. Bu mallarda herkesin iştirak hissesi vardı. Bu sosyalist davranışlarla şahıs mülkiyetine son veriliyor; istihsal vasıtaları toplumun malı sayılarak ortaklaşa faydalanma esası konuyordu. Kabile hayatı yaşıyan, iktisaden farklılaşamamış «o devrin Arapları arasında başarı kazanmağa namzet idare tarzının bu sosyalist esaslara dayanan şekil olduğuna şüphe yoktur.(6)

«Bir müslümanın bir günlük yiyecek ve içecekten veya fisebilillah bir adama verilecek mik tardan fazla mala sahip olması caiz değildir.» deniyordu(7). O devir Orta - doğusunda bu insanî perensipler yıldırım tesiri yaptı ve tarihin islâm, mucizesi meydana geldi. Gerçi yeni din kılıç kuvvetiyle ülkelere ulaştırılıyordu ama, birkaç bin kişiyle Suriye, Irak, Mısır, İran gibi geniş toprakların zaptedilişi normal savaş kurallarile izah edilemez. Girdiği yerde sevinçle karşılanan bu başdöndürücü yayılış ayni zamanda Muhammedin kurduğu binanın sarsılmasına sebep oldu.

Bu zengin ülkelerden göz kamaştırıcı servet müslüman şefleri eline alıyordu. İktisadî zaruretlere idealist prensipler uyduruldu. Dört Halifenin Cumhuriyetçi devrinin sonunda, Ömerin sosyalist prensipleri yıkılmış bulunuyordu.

Emevî İmparatorluğu, Abbasî İmparatorluğu kuruldu. Mescitte oturan tek elbiseli Halife Ömer'in yerini Şam ve Bağdat saraylarının muazzam hükümdarları aldı. Eşitliği ilân eden müslümanlığın askerleri seferlerden cariye ve kölelerle döndüler Mutlak iktidarı ele geçirmek için ileri gelen Arap aileleri arasındaki mücadeleler, Ali - Muaviye, Hasan, Hüseyin - Yezid vesaire, bir takım ayrılmalara yol açmış, bu da müslüman dünyasında fikrî ve siyasî çatlakları doğurmuştu. Orta - doğunun kısa zamanda muazzam servetleri toplayışı halk ile asîl sınıfın arasında büyük farklar meydana getirmişti.

Hızla gelişen müslümanlık çeşitli unsurları içine almıştı. Tek basit ve saf islâmî prensipler; Yunan, Roma, İran ve Hint medeniyetlerinin tesiri altında yeni bir senteze doğru gelişiyordu. Bu durum, dini prensiplerin münakaşasına, bu da selefiye, mütekellimin, mutasavvıf ve feylesof adı altında toplanan İslâm düşüncesinin kuruluşuna sebep oldu.

Çeşitli meseleleri çeşitli yönlerden izaha kalkan çeşitli mezhepler ve felsefe doktrinleri ortaya çıkmağa başladı (8). Bizi burda ilgilendiren devirlerinin iktisadî şartlarının bir sonucu olarak ve sınıflar arasındaki ayrılışa bir çare bulmak için ortaya atılmış olan doktrinlerdir. Bu doktrinler muhtelif tarihlerde muhtelif hareketleri doğurdu.

İlk Hiristiyanlığa dönmek isteyen aski çağın mezheplerine ve hareketlerine kilise tarafından mutezile, bid'at, küfür, imansızlık gibi adlar verilmişti. Müslümanlığı; alışılmış ve iktidara sahip olanların menfaatlarına uygun olan şekillerden başka bir surette izaha kalkışan doktrinlere de, ayni biçim adlar verildi. Hiristiyanlığın mutezile hareketleri müthiş katliamlarla bastırılıyordu (9). Orada din'le devlet eleleydi. Doğuda ise devletle din biribirinin içindeydi. Onun için doğunun mutezile hareketleri çok daha şiddetle bastırılmıştır.

Fakat bu dokrinler daima yaşamış ve yeni hareketleri hazırlamıştır.

Çünkü: bunun böyle olmasını gerektiren sosyal ve ekonomik şartlar hazır olduğu gibi buna dayanan fikir tarafı da büyük kütleleri tatmin edici durumdaydı. Bilhassa dini - sosyalist hareketler Halifeliğin korkunç düşmanı sayılmıştır. Arap kaynakları bu hareketlerden hakaretle bahsederler. «Zındık» tâbiri en umumî olanıdır (10).

İktisadî farklılaşmanın en şiddetli şekilde kendisini hissettirdiği devir Abbasî ailesinin halifeliği ele geçirmesiyle başlar. İlk halk hareketleri de bu devirde başlamıştır.

---

(1) Veda haccı nutku. Mevlâna Şibli. Tarih-i islâm. c: II. s: 735
(2) Enfal sûresi. (3) Yunus sûresi, 213 Âyet. (4) Tövbe sûresi, 34. âyet.
(5) Necm sûresi, 39, 41. âyet.
(7) İbn-al - Esir. c: III. s: 55
(6) Seyid Emir Ali - Tarih-i İslâm. İst. s: 59. (18) Bak: İsmail Hakkı İzmirli, Yeni ilm-i kelâm. H. Ziya Ülken, İslâm düşüncesi. H. Steiner Die Muteziliten oder Freidenker ın islam Leipzig 1865. Wcelhausen Die religiös — politischen Oppasition Partei im aetein islam.

Bibliyoğrafya için:
İslâm Ansiklopedisi Muzilâç.
(9) Bak: Max Beert — Sosyal Mücadeleler tarihi (10) Bak: İslâm Ansiklopedisi: Zındık.

Barış Haberleri

ÇEKOSLOVAKYA:

* Çekoslovakya Barış Partizanları komitesi Stokholm dâveti için dokuz buçuk milyon imza toplandığını haber vermek üzere bir hey'eti Çekoslovak Cumhurbaşkanınına yollamışlardır.

* Çekoslovakya Barış Partizanları Komitesi bir barış ve milletlerarası tesanüt fonu kurmamağa karar vermiştir.

★

POLONYA:

* Polonya'nın bütün sinemalarında seanstan evvel bir oparlör halkı atom bombasının yasak edilmesi için imza toplamamağa dâvet etmektedir.

Memlekette barış haberleri ekipleri dolaşmaktadır. Bu ekipler köy kültür ocaklarının temsilleri ve köy spor kulüplerinin spor gösterileri, seyyar sinemalardan yardım görmektedirler.

* Stokholm dâvetini ilk olarak merasimle Cumhurbaşkanı imzalamıştır. Polonya mekteplerinden 587 profesör Amerikan âlimlerine bir açık mektup göndermişlerdir.

* Bu güne kadar 16.400.000 imza toplanmıştır.

Bir Polonya köylüsü barış için çalışan dünya insanları yanında Polonya halkının fikrini şöyle izah ediyor:

«— Biz ölüm ve sefalet getiren iki dünya harbi geçirdik. Bir yeni dünya harbi yaratmak istiyenleri vahşî hayvanlar gibi demir kafeslere kapamak lâzımdır.»

★

BULGARİSTAN:

* 5.800.346 imza toplanmıştır (memleketin nüfusu 7 milyondur). Bu netice binlerce konferans ve toplantı neticesinde elde edilmiştir.

Tertib edilen bir barış koşusuna 25 bin genç katılmıştır.

★

ROMANYA:

* Atom silâhlarının yasak edilmesini istiyen Stokholm dâveti imza toplama kampanyası son bulmak üzeredir.

Geç kalan vilâyetlerde de, neticeler bu hafta belli olacaktır. Son gelen raporlardan anlaşıldığına göre, imzaların yekûnu on milyona yaklaşmaktadır.

Burjuva inkilâpçısı Prens Sabahaddin

Hayatı, Eserleri ve mücadelesi

Bu yazı Hasan Tanrıkut'un

Prens Sabahaddin bey hakkındaki bir etüdünden hülasa edilmiştir

Prens Mehmet Sabahattin, devrimci yönden ele alınırsa, on dokuzuncu yüz yıl liberalizminden öte gidememiş bir aristokrat olarak görülür. Bu durumu aldığı aristokratik terbiyenin, o muhitin, (Science Social) adını alan Fransız sosyolojisine bağlılığının tabiî sonucudur.

Prens Mehmet Sabahattin (geriliğe karşı) olan kavgası ile göz önüne alınınca sömürgelişmeğe doğru giden yarı feodal, yarı monarşik bir ekonomik sistemin ehramında zirveyi yapan dayısı sultan ve halife İkinci Abdülhamide karşı giriştiği hürlük mücadelesi, daha sonra islâmcı, ırkçı (İttihat ve Terakki) ye ve onun ideologu Ziya Gökalp'e karşı olmak bakımından devrinin ileri sayılabilecek adamlarından biridir. O, birinci halde teokratik bir istibdada, ikinci halde aşırı nasyonalist bir istibdada karşı) idi.

Siyasal yönden göze çarpan bu vasıflar, bilim yönünden de söz konusudur. Metafizik bir esasa dayanan Dürkheim'ci sosyolojinin karşısında o, (Science Social) in (deneysel sosyoloji) si ile çıkar. Şu halde, Ziya Gökalp'ten daha ileri bir adamdır.

Prens Mehmet Sabahattin, muhafazakârlığın ötesinde, sosyalizmin gerisinde, tam bir liberal'dir. Kendisini politikada Tal'al'lardan, Enver'lerden ve Hüseyin Cahit'lerden ileri götüren, bilimde Ziya Gökalp'i geri bırakmasını sağlayan karakter bu olduğu gibi, zamanın bazı simalarından geri kalışını sebeplendiren de yine bu karakterdir.

O, mensup olduğu Osmanlı ailesini yıkmayı değil, İngiltere'deki aristokratik - liberal bir sistemle kurtarmayı düşünüyordu. Mustafa Kemâl Paşa'ya çektiği telgrafta (bir Türk ve bir Osmanlı olarak...) diye yazmıştı. Mustafa Kemâl, Osmanlı ailesini memleketten çıkarırken, prensi onların arasından ayırmayı düşünmedi bile...

Mehmet Sabahattin 1877 de doğmuştur. Babası Sultan Hamid'in sadrazamı ve damadı Mahmut Celâlettin Paşa, annesi ise Abdülmecidin kızı ve ikinci Abdülhamidin kardeşi Seniha Sultan'dır. Sabahattin bey hususî öğretmenlerden tahsil görmüştür. 1895 sıralarında Sultan Hamit, Mahmut Celâlettin Paşa ile geçinememiş, hürriyetçi fikirler taşıyan paşa 1899 da, büyük oğlu Sabahattin, küçük oğlu Lütfullah'ı da yanına alarak Avrupaya kaçmıştı.

Babasının hürriyetçi fikirlerile yetişen Prens Sabahattin bir taraftan kültürünü derletmekte öbür taraftan Genç Osmanlılarla sıkı münasebette bulunmakta idi. Sabahattin bey Pariste iken (La Revue) de bazı makaleler neşretmiş ve 1906 dan 1908 e kadar (Terakki) isminde bir dergi çıkarmıştır. İttihat ve Terakki reisleri ile onun arasındaki düşünce ayrılığı bu mecmuadaki yayınları ile başlar. Sabahattin bey, sosyal ve politik fikirlerinin (Birinci İzah) (İkinci İzah) ve (İttihat ve Terakki) ye açık mektuplarını ihtiva eden (Üçüncü İzah) isimli broşürleri ile neşretmiştir. Bunlarda, sosyal hayatta (Teşebbüs-ü şahsî) (Teşekkül-ü İnfiradî) ve siyasî hayatta (Adem-i Merkeziyet) fikirlerini ileri sürüyordu.

(Türkiye nasıl kurtarılabilir?) isimli küçük eseri, içtimaî meslek'inin izah ve programını vermektedir.

Ziya Gökalp'e karşı MEHMET SABAHATTİN

Meşrutiyet inkılâbından sonra, iki sosyoloğ ile karşılaşıyoruz: Ziya Gökalp ve Mehmet Sabahattin. Birincisi, İttihat ve Terakki Merkez Komitesine arkasını dayayarak ilim yapmak istemiş, böylece Dürkhaym metodunu, devletin emri ve nüfuzu ile mekteplere ve Üniversiteye sokmağa muvaffak olmuştu.

İkincisi ise, Osmanoğulları ailesine mensup olduğu halde, bu ailenin istibdat ve taassubu karşısında babasının ardınca mücadeleye girişmiş, devrinin ileri bir adamıdır.

O, ancak ilmin tasvip ettiği bir sosyal islahat programı getiriyordu. Abdülhamid'in istibdadından sonra, İttihat ve Terakki denilen yeni İstibdat Fırkası ile mücadeleye girmekten çekinmiyen Sabahattin Bey, yeni müstebitlere: «Memleketi tetkik etmeden ve içtimaî bünyesini tanımadan» yapılacak işlerin muvaffakiyetsizliğe mahkûm olduğunu söylüyordu.

Sabahattin Bey, bu bakımdan ne kadar realist ise, İmparatorluğun batmakta olduğu bir sıra da, sanki etraf günlük güneşlik imiş gibi Turan Destanı'nı okuyan Ziya Gökalp'in karşısında da o kadar realistti.

Hüseyin Cahid'e karşı MEHMET SABAHATTİN

Mehmet Sabahattin Bey, devrin ilmi efendisi Ziya Gökalp'e karşı, müsbet sosyoloji metodu ile cephe alırken, politikada aynı mürteci zihniyetin mümessili olan Hüseyin Cahid'e; (devrin matbuat efendisine) de cephe alıyor, her zaman bir demogog, istibdadında, Meşrutiyetinde, Cumhuriyetinde daima hâkim zümrenin menfaatlerine hizmet etmiş, halka arkasını çevirerek, kalemini fırka ve zümre menfaatlerine göre ayarlamış, beceriksiz bir tahrikçi olan Hüseyin Cahid.in yanında Mehmet Sabahattin Bey, devrinin ileri adamı olarak bir ilmi dayanağı bundan çıkan politik bir ülkü-sü, istikbal hakkında projeleri olan namuslu bir insandır.

İstibdad'a karşı Mehmet Sabahattin Bey

Memleketimizde İstibdada karşı ilk mücadeleler 1889 tarihinde Tıbbiye Mektebinde kurulan (İttihad-ı Osmanî) Cemiyeti ile başlar. İşte bu devirde Sabahattin Beyin babası Adliye Nâzırı Damat Mahmut Paşa nazaretten affediliyor. Memleketin her gün fenaya gittiğini gören Mahmut Celâlettin Paşa, durmadan Abdülhamid'e islâhat projeleri sunuyordu.

Hiç bir netice elde edemeyince oğullarının da ısrarı ile Avrupaya kaçmağa karar verdi. Oğullarının Fransızca hocası Charlier ve Kouvendiger ismindeki bir Avrupa'lının yardımı ile Avrupa'ya kaçtı.

PRENS SABAHATTİN

Bir ara Paris'ten Londra'ya giden Paşa, orada (Osmanlı) gazetesinin neşrini yoluna koyduktan sonra Hıdiv Abbas Hilmi Paşa'nın dâveti üzerine Kahire'ye gitmişlerdi.

İşte Prens Sabahattin beyin, dayısı Abdülhamid'in istibdadına karşı bilfiil mücadelesi bu tarihten başlar. Umum Osmanlı vatandaşlarına neşrettiği beyannamelerle Sabahattin Bey, Osmanlı unsurları arasındaki âhenksizliği gidermek ve Osmanlı Birliğini samimî bir hale koymak daha doğrusu din ve ırk farklarını bertaraf etmek için çalışıyor, yumuşak bir hava yaratmak için sonsuzcasına çalışıyordu.

Prens Sabahattin, Paris'e yerleştikten sonra faaliyetine hız vermiş ve Jön Türk elemanları ile yakından temas teminine çalışıyordu. Fakat sonraları İttihat ve Terakki'nin mürteci mukavemetleri ile karşılaşmış, iyi kötü bir siyans sosyal'e dayanmak sayesinde, onlara her bakımdan üstünlük sağlıyordu.

Prens Sabahattin'in kurduğu (Teşebbüs-ü şahsi ve Adem-i Merkeziyet) cemiyeti, İmparatorluğun her tarafından faaliyete geçmiş, şubeler açmış ve gazeteler çıkarmış, hatta Erzurum ve Kastamoni'de halkı ayaklandırmağa bile muvaffak olmuştu. Erzurum isyanınını, Trablusgarp Askerî Rüştiyesinde Fransızca hocası iken Avrupaya kaçan Mülâzım Hüseyin Dursun Bey idare etmiştir.

Prens Sabahattin İstanbul'da

Meşrutiyet ilân edilince, Sabahattin Bey 21 ağustos 1324 tarihinde İstanbul'a gelişi, benzerine nadiren rastlanan umumî bir heyecan ve coşkun bir galeyana sebep olmuştu.

31 mart hâdisesi üzerine, İstanbul'da zehir gibi bir hava estiği sırada söz ayağa düşmüş ve idare makanizması tamamile bozulmuştu. Böyle olmakla beraber Sabahattin Bey, büyük bir cesaret göstererek o dehşet havası içinde, askerlerin Sultan Hamid'e alâka gösterdiklerini öğrenince, hemen istimbota binerek, Heybeliada'da oturan (Avnullâh) korvetinin süvarisi Enver Beyin ziyaretine gitti.

Prens, Abdülhamid'in Hâl'ini ileriye sürdü Enver Bey bu işi yalnız başına yapamıyacağını söyliyerek, öbür gemi süvarilerini de ikna etmek üzere, Hamidiye süvarisi Vasıf Beyle görüşmeğe gittiler. Hamidiye süvarisi, (İsyan hareketi Meşrutiyet aleyhine bir cereyan alırsa diğer arkadaşlarla görüşüp, mutlabık kaldıktan sonra, müştereken Yıldız Sarayını topa tutarız!.) cevabını vermişti.

Prens Sabahattin Bey, herkesin İstanbul'u terkettiği o ana baba gününde, hayatını tehlikeye koyarak iki beyyanname neşretmişti. Ordu ve ûlemaya hitab ederek, Meşrutiyet lehine harekete geçmelerini istiyordu.

Hareket Ordusu İstanbula gelip duruma hâkim olduktan sonra, Abdülhamid tahttan indirilmiş ve Sultan Reşat tahta çıkarılmıştı.

Kurulan Divan-ı Harp, isyanda alâkası olanları cezalandırmıştı. İttihat ve Terakki'ye mensup olmayan gazeteler kapatılmış, 31 Mart hâdisesini bastırmak üzere ilk hareketi yapan Sabahattin Bey, (31 mart hâdisesini tertip etti) ittihami ile tevkif edilmişti. Fakat dört beş gün sonra (Tevkifi icap ettirecek delil olmadığı) ilân edilerek, serbest bırakılmıştı. Bundan müteessir olan Sabahattin Bey, tekrar Avrupa'ya çekildi.

MEMLEKET DIŞINDA TEKRAR MÜCADELE

Paris'te toplanan bazı muhalifler gazete neşrine başlamışlardı. Sabahattin Bey ise, (İttihad ve Terakki Cemiyetine açık mektuplar)ını ve (Mesleğimiz hakkında üçüncü ve son bir izah) isimli broşürlerini hazırlamakla meşguldü.

İstanbulda sakat yola girmiyenler, fikir esaretine tâbi olmak istemiyenler vatan haini sayılmağa başlandı Bu defa münevverler yalnız sürgüne gönderilmekle, hapse atılmakla kalmadı, açıkça su-i kasıtlarla öldürüldüler. Hasan Fehmi'ler, Ahmet Samim'ler ve Zeki Beyler bu yolda kurban gittiler ve bu cinayetlerden hiç kimse sorumlu tutulmadı.

TEKRAR İSTANBUL'DA

1911 de (**Hürriyet ve İtilâf**) fırkası ve (Hizb-i Cedit) kuruldu. Mecliste müvazene unsuru olarak (İttihat ve Terakki) nin karşısına 60 — 70 kişilik bir

(**DEVAMI**: 6 ncı sayfada)

Prens Sabahaddin İhtifali

İki sene evvel İsviçre'de vefat eden Prens Sabahattin Beyin ölümünün yıldönümü münasebetile İstanbul Muallimler Birliği tarafından Marmara lokalinde geçen hafta içinde bir toplantı yapılmıştır.

Prens Sabahattin'in kızı Fethiye Hanımın da hazır bulunduğu toplantı, Profesör Fındıkoğlu'nun kısa bir hitabesile açılmıştır.

Toplantı programında, Prens Sabahattin'in en yakın arkadaşlarından, şimdiki Sağlık Bakanı Nihat Reşad Belger'in de konuşacağı bildiriliyordu. Bakan'ın hasta olduğu için toplantıya gelemiyeceğini bildiren mektubu okundu, sonra, Profesör Hilmi Ziya Ülken söz alarak Prens Sabahattini muhtelif cephelerinden mütalea etmiş, ondaki ölmez Türkçülüğü ve âdemi merkeziyetçiliğin Türk nesli üzerinde doğurduğu büyük gerilmeleri anlatarak:

«O; bir sosyolog değil, o bir reformistti. Türkiye'yi kalkındırmanın ancak Türk köylerini **dolaşarak ve mahallen tetkik edilerek kabil olacağını söylemiştir ki, 40 sene sonra bugün biz bunun hakikat olduğuna tamamen kani bulunuyoruz»** demiştir.

Müteakıben diğer hatipler de söz almışlar, bu arada merhum Prensin yakın dostu Ahmet Bedevî Kuran, bir konuşma yaparak, Prensin kısa hal tercümesini yapmış ve kendisinin saraya mensup olmasına rağmen, Abdülhamid'e karşı nasıl ve ne şekilde mücadele ettiğini **anlatmıştır.**

Ahmet Bedevî Kuran'ın konuşmasından sonra, edip Hüseyin Siret kendisinin merhuma ithaf ederek yazdığı bir şiiri okumuştur.

Bütün bu toplantıdan öğrendiğimiz «âdem-i merkeziyet» ci ve «şahsî teşebbüs» taraftarı Prens, kendi akrabaları müreffeh ve muhteşem saray hayatı yaşarlarken, onun öz dayısı İkinci Abdülhamid'e karşı mücadele için, memlekette ve Avrupa'da mücadelesi, 1909 Meşrutiyetinden sonra memlekete dönünce, bu sefer de İttihad ve Terakki ile mücadeleye mecbur oluşudur.

Ref'i Cevad Ulunay, Prens için şöyle yazıyor:

«Bu (Tanınmış terbiyeci ve içtimaiyatçı) ilmikli bir ip sallanan üç ayaklı direğin tehdidinden idealini kurtarmak için kaç defa gurbet ihtiyacına mecbur kaldı. Divan-ı — harplerin, arkasından koşturdukları idam hükümlerinin erişemiyecekleri bir muhite kendini müşkilât ile atabildi.»

İstiklâl Mücadelesinde Atatürk'e cephe alan Prens, zaferden sonra, bütün saltanat ailesi gibi memleket dışına çıkarılmıştır. Prens Sabahattin, İkinci Dünya Harbinden sonra da sahnede gözükmüş, memlekette dostlarına siyasî nasihatlarını göndermeğe devam etmiş. Ölümünden evvel dostlarına gönderdiği mektuplarda, Üçüncü Dünya Harbinin mutlak olduğunu, Türkiyenin Amerika ile dost olması lâzım geldiğini söylüyormuş!.

Esasen ölümünden sonra, «Vatan» da neşredilen, Ahmed Emin'e gönderdiği iki mektuptan da bunu anlıyorduk.

Prens Sabahattin hakkındaki bu toplantıdan faydalı birşey öğrenmiş değiliz. Konuşan profesörler de bir ilim adamından beklenen kıymette bir şey söylemediler. Prens Sabahattin, İkinci Abdülhamid devri içinde Türkiye şartlarına göre müsbet, fakat aynı noktada kalması, bugünkü dünya ile ilgisini kesmesi ve yaşadığımız zamana göre, hâlâ 1900 yılını yaşıyan bir adamdı. Bu sayfada Prens hakkında bir etüd okuyacaksınız.

Osmanlı Sosyalistleri ve Kapital

Yazan : Kerim Sadi

Yazılarında Sosyal Demokrat fikirleri müdafaa eden İsrail efendinin, haddi zatında ma'kul ve isabetli görünen teklifi kısaca şu idi: İşe Karl Marks'ın Kapital'inden başlamak; ve eseri muktedir bir çevirme heyetine dağıtmak suretile bu ağır yükü taşıma imkânına kavuşmak.

Fakat Osmanlı Sosyalistleri, herşeyden önce, Marks'ın metodu ve ekonomisi hakkında esaslı ve sağlam bilgi sahibi değiller di. Marksist nazarî formasyondan mahrumdular, aralarında fikir tecanüsü yoktu ve çıkardıkları mecmua tam mânası ile ideolojik bir herc-ü merc içinde idi. Bunu anlamak için, Türkiyede fırtmağa başlamış sosyalistlerin içinden (bazı hamiyyetmendân-ı fedakâran) ın (İştirak namı manidarı ile tesis ettikleri) gazeteye şöyle bir göz atmak kâfidir.

1325 (1909) Şubatında intişara başlayan ve (sosyalizm efkârının mürevvici) olan «İştirâk» meslek ve maksadını şöyle izah ediyor: (...Maksadımız terakki ve tealı, sunuf-u makhure-i amelenin şerait-i fikriyesini ilâ hayat-ı maneviyeyi tenmiye, (ittihad)ı tamim, mevcudiyetimizi tamimdir. İnsaniyete hizmet için olan şu teşebbüsümüz bizce büyük bir ehemmiyeti haizdir.) (No. 1, S. 2).

(Mesai-i perverân) ı (içtimaî bir ihtilâl) e çağıran yazıların yanında (Peygamber-i zîşan-ı Arabî nebi akdes-i Kureyşi, mecmuatülhikem-i kudsiyyet olan nebi mücteba Hazreti Muhammed Mustafa) nın (hadis-i hikemperverâne) sinden bahsile (sırr-ı hilkat-i nizam-ı iştirak faraziyesi ile kaabil-i telif) bulmayan Karesi mebusu Mecdi Efendi hazretleri (memleketimizde sosyalistliğin kabil-i tatbik olan kısmını amelenin mudafaa-i hukukuna, anların intihaba davetine maksur) görüyor ve (bundan ileriye adım atılmasını tecviz) etmiyordu. (Sosyalizm efkâr ve mesleğinden tevahhuş) ve (akaid-i iştirakiyeden (nefret eden Maliye Nazırı Câvit beyle sosyalist mebuslar arasındaki münakaşalara sahne olan (Meclis-i Mebusan-ı Osmanî)nin bu sarıklı mebusuna göre (Osmanlı sosyalistleri de idame-i hayatını bâzu-yu mesaisine rapteden amele güruhunun mudafaa-i hukukuna, tenvir-i efkârına çalışırsa insaniyete karşı mühim bir vazife ifa etmiş olur. Bu hizmeti ifa zamanı da ahd-i faaliyetin kemal-i germî ill zuhuruna vabestedir. Bizde kabil-i tatbik olabilecek sosyalistlik bundan ileriye adım atamaz. Bundan ilerisi hem sosyalist fikrini taşıyanlarca, hem de memleketçe mucib-i mazarrattır. Her şeyde ise ifrat ve tefrit mucib-i vehamet, itidal ise ayni savap ve mahzı fazilettir(İzafat ve nesebi bil'izale hepsi hepimizin diyecek kadar pek vasî ve bütün ahkâmı hedmedecek bir fikri iştirak dalâli mahz olduğu gibi ümuru kevniyye ile de kabili tatbik değildir.» (No. 4, S. 78). İşte ilk sayılarından itibaren (XIX. uncu asrın en şanlı mübarizi insaniyeti) Prudon'un biyografisi ile iştirakiyyun mezhebi siyasîsinin en müfrit bir reisi» olan ve «saadeti ümemi görmeden üful» eden «muhterem fedakâr» Blanki ve «hamii sunufu beşer, fedakârı adlü hürriyet, girdibadı pür dehşet, dahii hakikat eser» Bakuninin hakkında coşkun şiirleri ihtiva eden bu haftalık — sonra da 15 günlük — risalededir ki, «meşahîri iştirakiyyundan Şarl Mark»ın «sahnei içtimaiyyede inkılâplar husule getiren», «Sermaye ismindeki kitabı muazzamı» zikredilmiş; «bugünkü fennî sosyalistliğin muhterem müessisleri Karl Marks ile Friedrick Engels» in bir iki satırlık tercümei halleri verilerek «Marks mektebi» ile «mezhebi maddiyunu tarihî» den de kısaca bahsolunmuştur. Karl Marks'ın resmini veren mecmua altına (Sosyalist Kralı Karl Marks) ibaresini yazıyor; (Sosyalist Kralı) ve en meşhur eseri olan **Kapital** hakkında işe nihayet şu malûmatı verebiliyordu:

[Tehavvulât-ı içtimaiyeden hiçbirinin kuvvetli isyanlara, ihtilâllere iktiran etmeden vukua geldiği görülmemiştir... Karl Marks iştihadat-ı tarihiyyeye müsteniden demiştir ki, «cebrü şiddet lâvtadır, cemiyat-ı kadimeden cedideyi alır.»

«Muhterem, fedakâr büyük Abdullah Cevdet bey bihakkın söylemiştir: Melike-i hürriyetin huzur-u ulviyetine çıkmak için kan ile abdest alınması meşruttur.

Selâmet, müsavat yollarını ergeç mühib, cehennemî musaraalar açacaklardır.

Karl Marks bihakkın taktir eder «Ameleyi ancak bizzat amele kurtaracaktır!»

«Marks mektebi zemin-i iktisadide de determinizmi, yani esbabın tesirine kani tarih felsefesini kabul ettiği gibi hayat ve usul-u iktisadiyenin ve hususile sınaata müteallik âsârın cemiyetin bütün tehavvülât ve tebeddülâtı üzerine tesir-i azîmi haiz olduklarını dahi isbata gayret ediyor. Bu mektebe salik olanlar biraz daha ileri giderek tensikat ve tasnifat-ı içtimaiyenin en uzak ye en âli ve hattâ siyasî, ilmî, ahlâkî, mezhebi key fiyetlerinin cemiyetin tebeddülât ve tahavvülât-ı ahvali üzerine pek ziyade haiz-itesir olduğunu kabul etmektedirler.

Marks'ın kavl-i sahibine göre insanlar usul-u istihsaliye tebdil etmekle bütün münasebat ve revabıtı içtimaiyeyi dahi zımnen tebdil ve tagyir etmiş olurlar...

Marks mektebi salikleri işbu mebde ve nazariye dairesini peyderpey tevsi ederek...

Mezheb-i maddiyun-u tarihî namı altında iktisat aleminde pek çok mübarezat ve mücadelâtı mucip olan işbu akidede mahiyeti efkâr olunmaz hakayiki bergüzide mahfuzdur...

Ahîran sosyalizm mesleğinin daha ziyade terakki etmesi ve cemiyetin evca ve âlamini teskin ve tahfif etmek hususunda usul ve akaid-i cedîde meydana çıkarılmış olup elyevm Marks nazariyesine ideolojik usulüne karşı bir müaraza nazarile bakıyorlar.» (Sene 1, No. 6).

* * *

«1881 tarihinde vefat eden meşahîr-i iştirakiyyundan Şarl Marki... amele hayatını tanzim ederek ilk defa olarak say-ü gayret için kavanîn-i mükemmele vaz etti. Ameleye müdafaa-i hukuk dersleri verdi...» (No. 8, 3 Nisan 1320).

* * *

«...Arzu eden Karl Marks'ın eserlerini mütalâa edebilir...» (No. 13: B. İsrail'in **Sermaye ve sa'y-ü amel)** başlıklı makalesinden).

«Büyük Karl Marks'ın ulvî, mehîp niday-i daveti her tarafta lâyık olduğu itibar ve ihtiramı bulmaktadır. Ey bütün memleketler ahad-ı nâsı, elele veriniz!

Halk her tarafta birleşmek, bir vücut bulmak üzere Karl Marks kendilerine diyor ki: Zincirlerinizden başka kaybedecek bir şeyiniz yoktur. Kazanabileceğiniz ise bütün bir cihandır.

* * *

«Beynelmilel sosyalist harekâtı reisleri ve hususiyle Karl Marks **Sermaye** namındaki kitabında, sosyalizmin mevzu programlarını terkib etmek için müdebbirane davranıyorlar.»

* * *

«Meşhur Karl Marks her memlekette sosyalistlerin ayrı ayrı taleb-i hak etmelerinden hiçbir semere hasıl olmadığını görmüş ve (Sermaye - **Capital**) nam kitabında: «Milliyet ve din mevzını bahis olmaksızın bütün sosyalist grupları ittifak ve tevhîd-i mesai ederek maksatları uğrunda müştereken çalışmalıdırlar» demiştir. Büyük ve mütefekkir sosyalist Karl Mark'ın şu hikâye-i hakimanesi bütün iştirakiyyunca düsturül'amel olmaktadır: Her memlekette bu gayeye doğru geniş ve büyük adımlar atılıyor, ve beynelmilel sosyalist cemiyetleri tesis ve umumî kongreler akd olunuyor.»

* * *

«Sermaye-i şahsiyenin tezayüdüne mukabil kollektif bir sermayeden ileri gelen mekaside gelince hareketlerinden en ziyade haberdar olan rüesaya bilhassa Karl Marks bu nokta hakkında fevkalâde bir tedbir, bir siyaset-i müdebbirane ile bahsediyor...

Her noktai nazardan en doğru, mühim tarif Karl Marks'ın **Sermaye** tenkidatının nihayetindeki hülâsasıdır.

Karl Marks bu kitabında diyor ki:

«Bugünün büyük sermayesi **sa'y ve emlâk-i hususiyenin** hakikaten beraberce merbut olduğu, günün sainin zatı vesait-i istihsaliyesinin ve sa'yinin hakikî sahibi bulunduğu mülkiyyet-i sağirenin hedm ve tahrib edilmesinden neş'et eder.» Diyoruz ki emlâk-i hususiyenin hakkaniyete muvafık olan bu şekli ve sait-i istihsaliyyeyi dağıtır. Binaenaleyh bunun neticesi olarak mülkiyyet-i sağire mahvolur. Birçok insanlar aç kalır.

«Sahibinin sa'y-i zâtisiyle kazanılan ve hususî sa'yinin şeraitile münferid ve müstakil fertlerin mütabakati üzerine müesses olan emlâk-i hususiyeden şekil itibariyle serbest bir halde bulunan fakat diğer bir kimsenin sa'yi üzerine istinad eden sermayedaranın emlâk-i hususiyesi kaim olmuştur. Ve derakap bu tebeddül eski cemiyet-i beşeriyyeyi pek çok yed-i tahribine alarak alt üst etti. Eski sâiler bu suretle sermayedar olunca sermaye mücadelesi daha ziyade büyüdü. Nihayet o raddeye geldi ki büyük sermayeler, küçük sermayedarları yutmağa başladı.

Sanayi-i azîmedeki vesait-i istihsaliyyenin mütemadiyen bir merkeze cem edilmesi sayesinde bir sermayedar, sair birçok sermayedaranı imha ve ifna ediyor. Fakat ayni zamanda da sa'yin faaliyet-i müşterekesi sureti gittikçe büyük bir terakkiye mazhar oluyor.

Lâkin bu tebeddül istihalesinin kâffe-i menafiini taht-i inhisara alan ve gasp eden müthiş sermayelerin adedi tenakus ettikçe sefalet, istibdat, tazyikat tezayüt ediyor. Sermayenin inhisarı nihayet usul-ü istihsale bir mâni oluyor.

Mukaddem olan tebeddül o kadar uzun ve o kadar müşkül vaki olmuştur ki sermaye-i şahsiyyenin müşterek bir mülkiyyete tehavvülü bu kadar uzun bir müddete, bu kadar müşkülâta düçar olamaz. O tebeddül-ü iptidaî esnasında bazı gasıplar tarafından kitle-i ehali tarafından bu gasıplar emval ve emlâkten mahrum edileceklerdir.»]

İşte, Osmanlı sosyalistlerinin **Kapital'**den yapabildikleri tercüme örneği buydu; ve maalesef, İsrail Efendinin tasavvur ettiği «heyet-i mütercimîn» bu işi başarmaktan âcizdi. İşçi sınıfının teşkilâtsız ve iptidaî durumu, ister istemez, neşriyata in'ikâs ediyordu ve, **Kapital'**in Türkçe tercümesi mecmuanın sütunlarında bir hayal olarak kaldı.

Esasen, siyasî atmosfer gittikçe ağırlaşıyor, kısa bir «serbesti-i matbuat» devresinden sonra, Abdülhamit II nin metotları tekrar ortaya çıkıyordu. Biraz sonra da, isyan ve harp alevleri içinde yer yer çatırdayan Osmanlı İmparatorluğu, emperyalist rekabetler yüzünden, katastrofa gidecek; insanlık 1914-18 emperyalist harbinin kanlı sahnesine sürüklenecektir.

Bir okuyucu Mektubu

Geçende imzasız bir mektup aldık. Bir Ermeni vatandaştan gelen bu imzasız mektup, bir çok bakımlardan enteresandır. Sahibini tanımıyoruz, neşrine müsaadesini de almadık. Ancak yazının imzasız olması ve önemi gözönünde tutularak bu mektubu gazetemizde yayınlamağı faydalı bulduk.

Okuyucuları ilgilendirmeyen yerleri ve gazetemize karşı lâyık olmağa çalıştığımız övmeleri cıkardıktan, sonra, hiç bir düşünce eklemeden, bu mektubu olduğu gibi veriyoruz:

Kardeşim, sana dilimin döndüğü ve gücümün yettiği bir lisanla yazacağım, belki bir çok cümle, imlâ ve yahut ifade hataları bulacaksın, kusura bakma seni candan, yüzünü görmeden, tanımadan seven bir insanın kalbinden fışkıran, haykıran sesidir.

Mektubumun altında imzamı görmeyince **medenî cesareti olmayan bir insan** diye hükmü vereceksin. Belki de haklısın, fakat oku, dinle, sonra karar ver!

Ben seni hiç görmedim, görmeyi çok isterdim. Her halde bir gün tesadüfen göreceğim, yalnız seni uzun zamandanberi tanırım, Çok defa iki arkadaş vaziyetini bilmediğimiz için sana küçük, lâfı dahi edilmiyecek bir yardımı düşünür ve hiç bir müsbet şekil bulamıyarak bu fikrimizden geri dururuz.

Gelelim imza meselesine, ben bir Ermeni vatandaşım ve aynı generation'dan olup bu memlekette, bu vatanda gözümü açmış, bu vatanı sever, etrafımdakileri sever, insanları sever, Türk'ü, Ermeni'yi, Çin'i, Eskimo'yu bir zaviyeden insan olarak görür bir naçiz Allahın kuluyum.

Benim için; Ermenistan, Türkiye, Avrupa, Amerika, Afrika hepsinin **hududu bir; insanlarla dolu bir dünya vardır.** Ancak bu toprakta doğduğumdan; bu toprağa, bu vatana bağlıyım.

Bırakın eski hikâyeleri, zamanında çok şeyler olmuş, tarihi okumuş ve anlamışım, ne yazık ki, bu tarihi her millet kendi arzusuna göre uydurur ve sonradan gelenlere öyle okutur, kabahat kimde?. Araştırmayalım, yalnız Atatürk yeni bir Türkiye kurdu, Anayasa yapıldı, fakat sen de benim kadar bilirsin bir Ermeni vatandaşın haklarının nerede başlayıp, nerede bittiğini, içimde bir kin yoktur, bir hırs yoktur, bilâkis bir sevgi vardır, neden bu kadar okumuş insanlar, bu derece tahsil görmüş, yerine göre profesör olmuş şahıslar hâlâ kör bir nationalisme; daha doğrusu chauvinisme aşılar bu mâsum gençlere, ve onlar da hayatları boyunca bu aşı ile aşlanmış olduklarından kanuna vicdana aykırı hareketlerde bulunurlar hemcinslerine karşı?. Niçin Amerikada Ermeniler çabucak Amerikalılaşırlar, niçin Fransa'da Ermeniler çarçabuk Fransızlaşırlar, İngilterede İngiliz olup giderler de **Türkiye'de Türkleşemezler?** Bunun sebebini sakın, «dindir» demeyin canım, biz lâik bir memlekette yaşıyoruz...

Bu işlerde Türk - Ermeni - Musevi - Rum meselesi yok, **insan topluluğu** var ve hepimiz müsavi haklar dairesinde yaşamalıyız, biribirimizi sevmeliyiz, tabi sen bunları benden iyi bilenlerdensin, senin bütün yazılarını okumuş ve bir tekini dahi kaçırmamışım, fakat ne yazık ki, bir çok topladığım serileri müteaddit defalar yakmak mecburiyetinde kaldım.

Bu gün için mektubuma imzamı koyamam, 5 — 6 nüfus benim elime bakar, çalışıp da bunları geçindireceğim, tüccar değilim, menkul, gayrimenkul hiç bir şeyim yok, ihtiyar valide, aile ve saireye bakmak mecburiyetindeyim, sana çok emniyetim var, fakat demokrasinin memlekette mevcut olduğuna hiç inancım yoktur, insan haklarına saygı göstermek ve herkes beslediği fikirlerde hürdür, anlayışı bizden henüz çok uzaktır, yine İngiltere'de bir Hayd Park var orada gidip istediğini bağırabilirsin. Fakat Türkiye'de ancak imzasız olarak, sevdiğin bir şahsa hürmet ettiğin bir kimseye mektup gönderebilirsin, ve o mektubunda sağ selâmet adresde yazılı şahsın eline gidip gitmediği malûm değilidir.

Zaman gelirse elini sıkar ve seni candan tebrik ederim, Cenabı Hak Türkiyemize bir **hakikî hürriyet** verirse hepimiz biribirimizi tebrik eder, zarar yok apartımansız, otomobilsiz olarak, yeter ki, Taksim meydanlarında çocuklar dilenmesin, sürünmesin, mes'ut yaşar gideriz şu fâni dünyada...

Tabiatın Diyalektiğine Giriş

İnsanların en esaslı tarihi faaliyetleri nedir?

Yazan: Bedri Eyüm

Oportünizm batağına gömülü Alman sosyal demokrasisinin pençesinde uzun yıllar hapsedildikten sonra, Almanca ve Rusca nüshaları ancak XX. yüz yılın ilk dörtte biri sonunda basılabilen **«Tabiatin Diyalektiği»** adlı eserin girişi, tahminlere göre, 1875-76 ya düşmektedir. İşte biz, manüskrilerin üçüncü tomarındaki endekate, Engels'in «Eski Giriş» dediği giriş parçası üzerinde duracağız.

1. Engels. Giris'in basında. modern burjuva sosyetesinin gelişme çerçevesine, sınıf savaşlarına ve modern edebiyatın doğuşuna dokunuyor

Bütün modern tarih gibi tabiatin ilmi, sistematik ve tam bir gelişme gösteren modern etüdüne Almanların Reform. Fransızların Rönesans ve İtalyanların Sinkuesento dedikleri, fakat bu tabirlerden hiçbirinin tam fikir vermediği, fevyaz devirde girişilmişti. Bu, XV. yüzyılın ikinci yarısıyla başlayan devirdir.

«Şehir burjuvalarına dayanan krallık, feodal asılzadeliğin kudretini yıktı ve esas itibariyle milliyet üzerine temel atan büyük monarşileri varattı ki, modern Avrupa milletleri ve modern burjuva sosyetesi bunların çercevesi içinde gelismiştir: ve henüz burjuvazi ile asılzadelik çatışırken Almanyadaki köylü savası, sahneye — daha önce de görüle geldiği gibi — yalnız isyan etmis köylüleri değil, bunların peşi sıra ellerinde kızıl bayrak ve dudaklarında em valin iştiraki dileğiyle modern proletaryanın müjdecilerini de getirerek, gelecek sınıf savaslarını kehanetle haber vermis oldu. Bizansın düsmesinden kurtulan yazmalar, Roma harabelerinden çıkarılan eski hevkeller hayretler içinde kalan Batının gözleri önüne veni bir dünya seriyordu: eski Yunan dünya. Bu dünsanın parıltılı şekilleri Ortaçağın hayaletlerini dağıtıyordu; İtalya, klasik antikite'nin bir inikâsını andıran ve bir daha da kavuşulmayan, tasavvurun feykinde bir artistik gelismeye mazhar oluyordu. İtalyada, Fransada, Almanyada yeni bir edebiyat, ilk modern edebiyat meydana çıkıyordu. Biraz sonra da İngiltere ve İspanya klâsik devirlerini idrak ettiler.

Eski Orbisternarum'un edebi sınırları parçalandı. Arz ilk defa olarak gerçekten bulunmuş zanaatten — kendi hesabına, modern büyük endüstrinin cıkış noktasını meydana getirecek olan — manüfakturaya geçisin temelleri atılmıstı. Kilisenin ruhani diktatörlüğü yıkıldı: Germen kavimlerinin ekseriyeti protestanlığı kabul ederek, kilise-den ayrıldı. Roman kavimlerde ise Araplardan gelen ve henüz kesfedilmis Yunan felsefesivle beslenen bir neseli serbest düsünüs gittikce kök salıyor ve XVIII. yüzyılın maddeciliğini hazırlıyordu.»

Engels, devrin hususiyetine işaretle, modern burjuva hâkimiyetini kuran şahsiyetlere ğeçiyor. İnsanlık o ana kadar bu derece azîm ileri değişiklik görmemişti; — diyordu — bu, devleri gerektiren ve devleri doğuran bir devir oldu: Tefekkür, ihtiras ve karakter devlerini, cihanşümul ufuklara bakan ve her biri birer umman olan devleri....

Leonardo da Vinci, Albert Dürer, Machiavelli ve Luther.

Bu devrin kahramanlarını bilhassa ayırd eden şey, hemen istisnasız, devirlerinin hareketine, pratik savaşa atılmış olmalarıdır. Bunlar saflarını seçmiş, bazen söz ve yazı ile, kazen kılıçla, çok kerre de hem kalem hem kılıçla savaşmış insanlardır. Ve işte onları tam insan yapan karakter bütünlüğü ve kuvveti de buradadır.

2. Arz üzerinde ilk canlı protoplâzmanın, ilk hücrenin ve ilk hayvanların teşekkülünü kısaca anlatan Engels: İlk hayvanlardan itibaren sayısız hayvan sınıfları, zümreleri, familyaları, cinsleri ve nevileri sinir sisteminin en tam gelişmesine vardığı şekle, fıkralı hayvanlarınşekillerine, ve bu da, nihayet tabiatın kendine şuur peyda ettiği fıkralıya — insana — ulaşmak için esas itibariyle gelişmesi mütemadî farklılaşma vasıtasıyla olmuştur; diyor ve devam ediyor:

«İnsan da farklılaşma yoluyla doğar. Bu, sadece, inkişaf, yumurtanın tek hücresinden başlıyarak tabiatin vücuda betirdiği en kompleks uzviyet kadar vukua geldiği için — ferdî mânada değil, tarihî mânada da doğrudur. On binlerce yıl mücadeleden sonra elin ayaktan katî olarak farklı hale geldiği ve ayakta durma vaziyetinin nihayet sağlandığı gündür ki, insan maymundan ayrılmış ve insanla maymun arasındaki mesafeyi aşılmaz hale getiren dimağın harikulâde mükemmelleşmesi ile konuşmanın gelişmesine ait temeller atılmıştır. Elin ihtisaslaşması, işte bu **âlet** demektir, ve âlet bilhassa beşerî faaliyet, insanın tabiat üzerindeki değiştirici reaksiyonu, istihsal demektir. Kelimenin dar mânası ile böyle hayvanlar da var: Karıncanın, arının, kunduzun âletleri vardır, fakat bunlar onların vücutlarına ait uzuvlardan başka birşey değildir; istihsal yapan hayvanlar da var, fakat onların çevreleyen tabiat üzerindeki istihsal edici aksiyonu tabiata nazaran hemen hemen hiç mesabesindedir. Yalnız insandır ki sadece nebat ve hayvan dünyasının yerini değiştirmekle değil, — belki faaliyetinin neticeleri ancak arzın kâmilen mahvıyla kaybolabilecek derecede — yerleştiği yerin manzarasını ve iklimini hattâ hayvanları ve nebatları değiştirerek, tabiata damgasını basabilmiştir. Onun bu neticeye varması ise ilkin ve esas itibariyle el sayesinde oldu. Tabiatı değiştirmek için şimdiye kadar en kuvvetli âlet olan buhar makinesi bile bir âlet olduğu için dir ki, son tahlil de ele dayanır. Fakat kafa adım adım elin tekâmülüne yoldaşlık etmiştir; ilkin her faydalı pratik netice için gerekli şartlara şuur peyda etmesi ve daha sonra da, netice olarak, en müsait durum da bulunan kavimlerde bu faydalı neticeleri tayin eden tabiî kanunların idraki gelir(Tabiat kanunlarının hızla artan tanınması ile tabiata aksülâmel tapma vasıtaları da büyüdü. Şayet karşılıklı olarak insan dimağı elle beraber ve onun yanında ve kısmen onun sayesinde gelişmeseydi tek başına el, buhar makinesini hiç bir zaman gerçekleştiremiyecekti.»

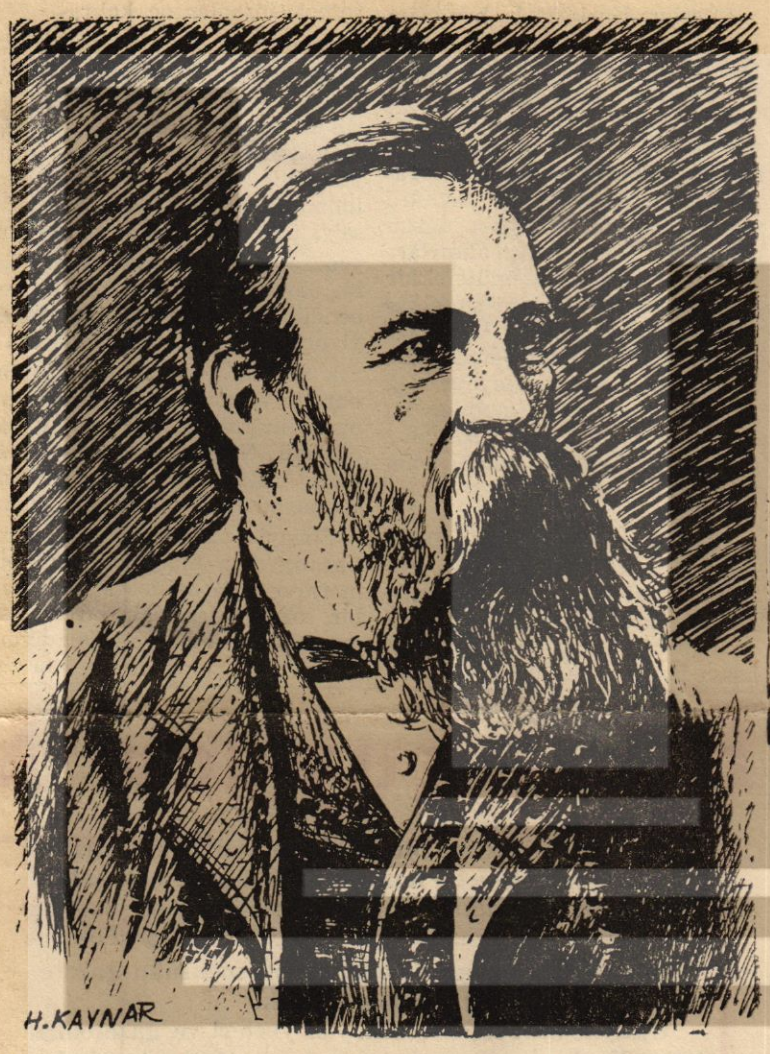

Freidercih Engels

Engels, hayvanlarla insanı karşılaştırıyor. Tarih, insanlara hastır:

«İnsanla beraber. **tarih**'e geçiyoruz. Hayvanların da bir tarihi, — bugünkü hallerine kadar ileri tekâmüllerinin ve nesillerinin tarihi — vardır. Fakat bu tarihi onlar yapmaz; iştirak ettikleri nisbette de, bu, bilmeden ve istemeden olur. Bunun aksine olarak, insanlar kelimenin dar mânasıyla hayvanlardan uzaklaştıkça, bizzat şuurlu olarak, tarihlerini yaparlar, bu tarih üzerindeki kontrol edilmemiş kuvvetlerin, hatıra gelmeyen müessirlerin tesiri azalır, önceden tesbit hedefle tarihî neticenin uygunluğu daha açık görülür. Bununla beraber, şayet bu kriteryomu insan tarihine, hattâ zamanımızın en mütekâmil kavimlerinkine tatbik edersek, burada da önceden tesbit edilen hedeflerle elde edilen neticeler arasında devâsâ bir nisbetsizlk bulunduğunu, beklenmedik müessirlerin ağır bastığını, kontrolsuz kuvvetlerin bir plâna göre kullanılmış kuvvetlere nisbetle çok daha tesirli olduğunu görürüz.»

Marks, On sekizinci Brümer'de «insanlar kendi tarihlerini yaparlar, demişti. Engels, buna «şuurlu olarak» kaydını ekliyor. Kendi tarihlerini şuurlu olarak kendileri yaparlar, diyor. On yıl sonra da, insanlar tarihlerini yaparlar formülünü **Ludwig Feuerbach**'da bir cümlenin başında tekrarlıyacaktır.

3 — Engels'i okumağa devam edelim:

İnsanların en esaslı faaliyeti, onları hayvanlıktan insanlığa yükselten faaliyet, türlü türlü bütün diğer çeşitli faaliyetlerin maddî temelini meydana getiren faaliyet —yaşamak için muhtaç oldukları şeyin istihsali, yani bugün sosyal istihsal,— kontrolsuz kuvvetlerin irade dışı tesirleri altında kaldıkça, istenilen gayeyi ancak istisnaî olarak gerçekleştirip çok defa zıt neticeye vardıkça, başka türlü olamaz.»

Engels'in, burada, cevaplandırdığı soru şu: İnsanların esaslı tarihî faaliyeti nedir? İnsanların türlü türlü bir çok faaliyetleri vardır. Bunların içinde maddî temeli meydana getiren en esaslısı hangisidir? Onları hayvanlıktan insanlığa yükselten bu en esaslı faaliyet, sosyal istihsaldir.

1859 daki birinci formül «hayatlarının sosyal istihsalinde» diye başlıyordu. Engels, hayatlarının kelimesini açıyor; yasamaları için gereken şeyin istihsali— diyor— yani sosyal istihsal.

Engels'e göre, istihsalin gemleri ele alınmadıkça tarihe hükmedilemez. İstihsalin sonsuz artışı, insanın yükünü hafifletecek yerde onu yüklü iş altında ezmiş; alnı terli yığınlara saadet yerine sefalet getirmiş ve sık sık gelip çatan çöküntülerle sosyeteyi sarsmakta bulunmuştur.

Diğer taraftan da tarihin ileri akışıyla, istihsali ve dağıtmayı plân içine alan şuurlu bir sosyal istihsal teşkilâtı hem daha gerekli hem daha gerçekleşebilir hale girmektedir. İnsana ve insan faaliyetlerine büyük hamleler sağlıyacak olan yeni bir tarih çağı da böylece açılacaktır.

«En ileri endüstri memleketlerinde tabiatın kuvvetlerini râm ettik ve onları insanların hizmetine zorladık; böylece istihsali namütenâhî çoğalttık, öyle ki, bugün bir çocuk vaktiyle yüz adamın istihsal ettiğinden fazla mahsul çıkarıyor. Lâkin netice ne oldu? Gittikçe artan fazla iş ve yığınların gittikçe daha derin yoksulluğu ve on yılda bir de büyük bir yıkılış. Darwin, ekonomistler tarafından tarihin en büyük kazancı gibi kutlanan serbest rekabetin, yaşama için savaşın **mevlidi hayvanî**'nin normal hali olduğunu isbat ettiği zaman, insanlığa ve bilhassa vatandaşlarına ne yaman bir hicviye yazdığını bilmiyordu. İstihsalin kendisi insanları nev'i olmak itibarile nasıl hayvanların üstüne çıkardıysa, ancak sosyal istihsalin istihsal ve tevzii plânlaştıran şuurlu bir organizasyonu insanları sosyal bakımdan hayvan dünyasının fevkine yükseltebilir. Tarihî tekâmül böyle bir organizasyonu gittikçe daha zarurî ve gittikçe de daha gerçekleşebilir hale sokmaktadır. Yeni bir tarih devrini açacak olan böyle bir organizasyonda, insanların kendisi ve onlarla beraber faaliyetlerinin bütün kolları bilhassa tabiat ilmi öyle ilerliyecektir ki, daha öncekilerin hepsini tam mânasile gölgede bırakacaktır.»

59 ncu son formülünde kapitalist sosyetesiyle beraber karanlık bir tarih öncesinin kapanacağı haber veriliyordu. Engels'in yarım asır sonra güneşe kavuşan metinleri insanı hayvanlığın kösteklerinden sıyıracak yeni bir tarih devrini ve o devrin yeni insanını müjdeliyor.

Burjuva inkilâpçısı Prens Sabahaddin

(Baştarafı. 1 nci sahifede)

muhalefet çıkmıştı. İttihat ve Terakki Liderleri, muhalefete tahammül edemiyorlardı. Vaktiyle Padişahı kontrol etmek isteyenler, şimdi kontrol edilmeğe katlanamıyorlardı.

Bu suretle yeni idare Abdülhamid istibdadının katmerli bir mukallidi kesilmiş, eskiyi bile aratmıştı.

İşte bu sıralarda tekrar İstanbula dönen Sabahattin Bey, 1912 de Balkan mağlûbiyeti üzerine Sultan Reşad'a hitaben bir açık mektup neşrederek, Halife sıfatı ile, ordunun başına geçmesini tavsiye etmiş, fakat Reşat buna kulak asmamıştı.

1913 de Babıâlî'ye karşı yapılan, Nâzım Paşanın ve başkalarının öldürülmesi ile son bulan bir baskın ile Muhtar Paşa'dan sonra sadarete gelen Kâmil Paşa hükûmeti düşürülmüş, Mahmut Şevket Paşa Sadarete getirilmişti. Siyasî ihtirasların böyle kaynaştığı bir sırada, Sabahattin Bey, İslâhat için tutulması lâzımı gelen yolu ilmî bir açıklıkla tesbite çalışıyor, sosyal ve idarî âhengi düzenlemek için meslek programını hazırlıyordu. Fakat (Taklib-i hükûmet) ve Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi üzerine idamlar basamış, muhalefet damgası taşıyanların hepsi Sinob'a sürülmüştü. Bu hâdiselerle hiç bir alâkası olmadığı halde Sabahattin Bey de de gıyaben ölümü mahkûm edilmiş, bunun üzerine memleketten kaçmağa mecbur olmuştu.

MÜTAREKEDEN SONRA...

Mütarekeden sonra, tekrar İstanbula geldi. O sırada memleket istilâ altında, Mustafa Kemal Paşa Anadolu'da çalışıyor, Yunanlılara karşı cephe kurmuştu.

Sabahattin bey, Kütahya'nın Yunanlılar tarafından istilâsı üzerine Ankara Büyük Millet Meclisi Riyasetine şu telgrafı çekmişti:

«En haksız tecavüz-ü askeriyeye karşı müdafaa-i meşruanızı derin bir samimiyle tebrik eder ve mütecavizlerin müstefit olageldikleri vesait-i faika-i maddiyeye mukabil, İlâhî kudretin mazhar-ı lûtf-ü muaveneti olmaklığımızı temenni ederim.»

Cumhuriyet ilân edilince, Osmanlı Hânedanı mensupları memleketi terke mecbur edildiklerinden, Mehmet Sabahattin Bey de, Avrupa'ya çekilmiş ve 1948 de İsviçre'de ölmüştür.

FELSEFE DERSLERI

Birinci Bölüm

Felsefenin Ana meselesi

1 — FELSEFE ETÜDÜMÜZE NASIL BAŞLAMALIYIZ?

Giriş kısmımızda bir çok kere diyalektik materyalizm felsefesinin Marksizm'in temeli olduğunu söylemiştik.

Gayemız bu felsefeyi incelemektir; Fakat, bu hedefe varmak için derece derece ilerlememiz lâzım geliyor.

Diyalektik materyalizm dediğimiz zaman, önümüze iki kelime çıkıyor; materyalizm ve diyalektik. Bu demektir ki, bahis konusu ettiğimiz maddecilik, diyalektik'tir. (Diyalektik olmayan maddecilikler de vardır). Çünkü; biliyoruz ki, Marks ve Engels'ten evvel de maddecilik vardı. Fakat On dokuzuncu yüzyılın keşifleri yardımile bu materyalizmı değiştirerek diyalektik materyalizm şekline koyan onlardır.

Materyalizmin modern şeklini gösteren «Diyalektik» kelimesini daha sonra inceliyeceğiz.

Fakat madem ki, Marks ve Engels'ten evvel materyalist filozoflar vardı, (meselâ On sekizinci yüzyılda Diderot) ve madem ki, bütün materyalistler arasında müşterek noktalar vardır, şu halde diyalektik materyalizme başlamadan önce, materyalizmin tarihini gözden geçirmeliyiz. Ayni zamanda materyalizmin karşısına çıkarılan görüşlerin (conception) neler olduğunu bilmemiz lâzımdır.

*

2 — DÜNYAYI İKİ TÜRLÜ İZAH.

Felsefenin «en umumî meselelerin incelenmesi» demek olduğunu ve dünyayı, tabiatı, insanı izahı kendine hedef tuttuğunu söylemiştik.

Bir burjuva felsefe kitabını açsak, oradaki felsefe çeşitlerinin çokluğu karşısında şaşırıp kalırız. Bunlar sonu (İzm) le biten az veya çok karışık kelimelerle adlandırılmışlardır: Kritisizm, evolüsyonizm, en-

telektüalizm, vesaire.. Bu çokluk, kargaşalığı doğurmaktadır. Zaten burjuvazinin de istediği budur. Fakat biz bütün bu sistemler arasından iki büyük cereyan, taban tabana zıd iki görüş ayırabiliz:

a) İlmî görüş,
b) İlmî olmayan görüş.

3 — MADDE VE RUH.

Filozoflar dünyaya tabiata, insana ait, kısacası bizi çevreliyen şeyleri izaha kalkıştıkları vakit tefrikler yapmak zorunda kalmışlardır. Biz bilebiliriz ki, bir yanda maddî olan, görüp dokunabildiğimiz şeyler, diğer yanda görmediğimiz, dokunamadığımız, ölçemediğimiz başka şeyler vardır: fikirlerimiz gibi.

Şu halde şöyle bir sınıflama yapalım: Bir yanda maddî şeyler; diğer yanda maddî olmayan, fikir, ruh, düşünce plânındaki şeyler.

İşte böylece filozoflar **madde** ve **ruh**'la karşılaşmış olurlar.

4 — MADDE NE, RUH NEDİR?

Varlıkların maddî ve manevi oluşlarına göre sınıfalamlarını umumî olarak gördük.

Fakat hemen söyliyelim ki, bu sınıflama çeşitli şekiller altında ve çeşitli kelimelerle yapılır.

Böylece ruh yerine düşünce, fikir, şuur vesaire diyoruz. Ayni suretle maddeyi kastederek tabiat, kâinat, dünya, varlık diyebiliriz.

Yine ayni şekilde, Engels **Ludwig Feuerbach** adlı kitabında varlık ve düşünceden bahsederken varlığı madde, düşünceyi ruh karşılığı olarak kullanılır.

Biz düşünce veya ruhu, varlık veya maddeyi tarif ederken şöyle diyeceğiz:

Düşünce, bizi çevreleyen âlemden edindiğimiz fikirlerdir. Bu fikirlerin bazıları ihsaslarımızdan gelir ve maddî varlıklara tekabül ederler; Allah, felsefe, sonsuzluk ve bizzat düşünce gibi diğer fikirler ise maddî varlıklara tekabül etmezler. Burada belirtmeğe mecbur bulunduğumuz esas şey, gördüğümüz ve hissettiğimiz için fikirlere, düşüncelere, hislere sahip olduğumuzdur.

Madde veya varlık ihsas ve idraklerimizin bize gösterdiği ve tanıttığı nesnedir: umumî bir deyimle bizi çevreleyen «dış âlem» dediğimiz şeydir. Misâl: Elimdeki kâğıt yaprağı beyazdır. Onun beyaz olduğunu bilmek bir fikirdir ve bana bu fikri veren duygularımdır. Fakat madde bizzat kâğıttır.

İşte, filozofların varlık ve düşünce, yahut madde ve ruh, yahut şuur ve beyin arasındaki münasebetlerden bahsetmeleri hep ayni meseleye taallûk eder ve mânası şudur: Madde veya ruhtan, varlık veya düşünceden en ehemmiyetli olanı, diğerine hükmedeni hangisidir; ve nihayet ilkin varolan hangisidir? İşte buna felsefenin ana meselesi diyoruz.

5 — FELSEFENİN ANA MESELESİ.

Her birimiz, öldükten sonra ne olacağımızı, dünyanın nerden geldiğini, arzın nasıl teşekkül ettiğini kendi kendimize sormuşuzdur. Ezelî bir varlığı kabul etmek bize güç gelir. İnsanlar bir zamanlar hiç bir şeyin bulunmadığını düşünmek temayülündedirler. Bu yüzdendir ki, dinin söylediklerine kolay inanılır: «Ruh yokluk ve karanlıklar üstünde seyrediyordu... Sonra madde yaratıldı.» Ayni şekilde kendi kendimize düşüncelerimizin nerde bulunduğunu sorarız: böylece madde ve ruh, beyin ve düşünce arasındaki münasebetler meselesi ortaya çıkar. Suali çok başka şekillerde sorabiliriz. Meselâ; irade ve iktidar arasındaki bağlar nelerdir? İrade burada ruh, düşünce, iktidar ise mümkün olan şey, varlık madde demektir. «İçtimaî şuur» ve «İçtimai hayat» arasındaki münasebetler meselesiyle de sık sık karşılaştığımız olur.

Şu halde, felsefenin ana meselesi farklı görünüşler altında karşımıza çıkmaktadır; mühim olan, bu madde ile ruh arasındaki münasebetler meselesinin ele alınış tarzına dikkat etmektir. Zira biliyoruz ki, bu münasebetler babındaki sualin ancak iki cevabı olabilir.

1 — İlmî cevap,

2 — İlmî olmayan cevap.

6 — İDEALİZM, MATERYALİZM.

Böylece fiolzoflar bu mühim mesele karşısında vazıyet almak mecburiyetinde kaldılar.

Dünya ve kendileri hakkında hiç bilgileri olmayan, tabiate karşı koyacak her türlü teknik vasıtalardan mahrum bulunan, tamamiyle cahil ilk insanlar, onları hayrete düşüren her şeyi tabiat üstü varlıklarla atfediyorlardı... Rüyalarında dostlarının ve kendilerinin yaşadığını gördüklerinden her insanın iki hayata sahip olduğu kanaatına vardılar. Bu çifte hayat fikriyle karışan zihinlerinde düşünce ve ihsaslarının

kendi vücutlarının eseri değil, bu vücutta bulunan ve ölüm anında onu terkeden bir ruhun eseri [*]
olduğuna inancı vardı.

Neticede, ruhun ölmezliği ve madde dışında bir hayat imkânı fikri doğdu.

Yine, ilk insanlar âcizdiler; anlıyamadıkları, geri teknikleri yüzünden alt edemedikleri (nebatların yeşermesi, fırtınalar, feyezan vesaire) gibi hâdiseler karşısında endişeleri büyüktü; işte bu yüzden korktukları ve izah edemedikleri bu kuvvetlerin ardında çok kudretli varlıkların, ruhların iyi veya kötü fakat her halde kaprisli «Allah» ların bulunduğu kanaatine vardılar.

Yine ilk insanlar Allahlara, insanlardan daha kudretli varlıklara, inanıyorlardı, ama, onları insan veya hayvan şeklinde, maddî varlıklarmış gibi tasavvur ediyorlardı. Ancak çok sonraları ruhlar ve Allahlar (daha sonra Allahların yerini tutan tek Allah) saf ruh (vücutsuz ve maddesiz) olarak düşünüldüler. O zaman kendi kendine mahsus ve varolmak için vücuda ihtiyacı bulunmayan ruhların mevcudiyeti fikrine gelindi.

Dünya Allah tarafından mı yaratıldı, yoksa ezeldenberi var mıydı?.

Bu suale şu veya bu şekilde cevap verişlerine göre, filozoflar iki büyük kısma ayrılıyorlardı [**].

İlmi olmayan izaha uyarak, dünyanın Allah tarafından yaratıldığını kabul edenler, yani ruhun maddeyi yarattığını söyliyenler, idealizm cephesini teşkil ediyorlardı.

Dünyayı ilmî olarak izaha çalışan ve tabiatın, maddenin esas unsur olduğunu düşünenler ise, materyalizmin çeşitli mekteplerine mensup bulunuyorlardı.

Esasta bu iki izahın, yani idealizm ve materyalizmin bundan başka bir manası yoktur.

O halde idealizm ve materyalizm, felsefenin ana sorusuna verilen iki zıt ve düşman cevaptır.

İdealizm ilmî olmayan dünya görüşü, materyalizm ise ilmî dünya görüşüdür.

Bu söylediklerimizin delillerini daha ileride göreceğiz; fakat daha şmdiden söyleyebiliriz ki, madenler, taşlar, toprak gibi düşüncesiz ve cansız cisimler olduğu halde bunun aksine, yani cisimsiz, vücutsuz ruhî mevcudiyetlere rastlamıyoruz.

Bu bahsi kat'î bir hükme bağlamak için şunu söyliyelim. Nasıl oluyor da, insan düşünüyor? Sualine ancak tamamile biribirinden farklı ve taban tabana zıt iki cevap verilebilir:

1 — inci cevap: **İnsan bir ruha sahip olduğu için düşünür.**

2 — inci cevap: **İnsan bir beyne sahip olduğu için düşünür.**

Yukarıdaki cevaplardan birini veya diğerini kabullenişimize göre, bu sualden çıkan meselelere baş başka çözümler vermeğe mecburuz.

Cevabımıza göre de, ya idealist veya materyalist olacağız.

---

[*] Friedrich Engels: Ludwng Feuerbach ve Alman klâsik felsefesinin sonu s: 14. Ed. Soc. 1946

Oku:

F. Engels: Ludwig Feuerbach, kısım II. «İdealizm ve Materyalizm» sahife: 14. ve sonrası (Edit, Soc. 1946)

Tokmak tepe

Hikâye

Sabri Soran

Onbeş yirmi senedenberi Defterdar'dayım. Defterdar, Eyüp mezarlığından ve Piyer Loti'nin ruhundan uzaktır. Defterdar'da bir tek mezarlık vardır Tokmaktepe.. Tokmaktepe'de bir tek selvi yoktur. Zamanla rengini kaybetmiş ve üzerindeki yazıları silinmiş mezar taşlarının çoğu yana yıkılmış veya tamamen devrilmiştir. İçlerinde parçalanıp dağılanlar, mezartaşlığından çıkanlar da vardır. Bunlar, yazın o kadar kavurucu güneş altında yanıp durur, fakat terlemezler.

Şehrin bir kıyısında; bir ucu Kenar Mahalle'ye, diğer ucu Fatihin harap surlarına dayanmış, garip, bakımsız, çorak ve yanık bir mezarlıktır Tokmaktepe... Oraya mermer, yeşililik ve su girmemiştir. Orada öyle etrafı tuğlalarla örülmüş, demir parmaklıklarla çevrili, çiçeklerle süslü mezarlara rastlanamaz.

Tokmaktepe; bugün kazandığını bugün yiyen ve çok kere kazanamıyan, fakir, kimsesiz, bu dünyada tutunacak bir dal olmıyan insanların, bir makine haline gelen ruhsuz, cansız işçilerin, ızdırap içinde ölen insanların mezarlığıdır.

Orada gömülü olanların yüzde doksan dokuzunun ismi cismi, ne zaman öldüğü belli değildir. Bazısının üzerinde küçücük bir tahta parçası bulunur. Bu küçücük tahta parçası yanında Asrî Mezarlığın o mermer sütunlarını, bir insan boyunu aşan heykellerini düşünmek, insana yalnız hüzün vermez, ayni zamanda dünyadaki adâletsizliğin «ölüm» le de bitmediğini anlatır.

Tokmaktepe'de yatan ölülerin hiçbiri gelip geçen yolculardan fatiha dilenmez; dilenseler de maktepe'de yol yoktur; yoktur yolcular gelip geçmez ki... Tokama, arasıra, yaz akşamlarının koyu gölgeleri Tokmaktepe'yi doldurduğu zaman, bazı «âşık»ların yolu düşer oraya...

Ada'nın çamlığı ne ise, Defterdar'ın da Tokmaktepesi odur.

Lâstik fabrikasında çalışan Hamdiye ile Tel ve Çivi fabrikasında çalışan Hasan, Tokmaktepe'de sevişirler..

Hamdiye'ye bakarsanız en aşağı otuz beşinde dersiniz. halbuki, daha yirmibesini doldurmamıştır. Eğer Hamdiye'yi eskiden tanımış olsaydınız, bir fabrikanın, bir işçi kızı ne hale getirdiğini, onun güzelliğini, gençliğini, rengini ve nes'esini nasıl silip götürdüğünü daha iyi anlardınız.

Hamdiye'nin acıklı, hazin, yürekler ağlatan hikâvesini insanlığın içinde çırpındığı karanlık romana, o ızdıraplı ve sefil hayata, bir fasıl şeklinde eklemek daha doğru olur.

Benim hikâyem, Tokmaktepe de bana kan kusturan zavallı aşkımın hikâyesi, onun hikâvesine bağlı... Onun hikâyesi, petrona kafa tuttuğu için fabrikadan koğulan Burhanın hikâyesine,

Burhan'ın hikâyesi Çukurova'da işsiz dolaşan Sivas'lı Süleyman'ın hikâyesine, Süleyman'ın hikâyesi kömür ocaklarında çalışanların hikâyesine, onların hikâyesi Amerika'da parçalanan zencinin hikâyesine, zencinin hikâyesi bir mahkûmun bir şairin hikâyesine, diğer bütün hikâyeler biribirlerine, Tokmaktepe'de gömülü olan ninemin hikâyesine, onyedi lira ihtilâstan sanık Tahsildar Cemil'in hikâyesine, kimsesizlerin, fakirlerin, işsizlerin ve açların hikâyesine, insanların içinde çırpındığı o karanlık romana bağlı... Bu hikâyeler biribirlerinden ayrılamaz.. Onlar bir «**bütün**» dür. Biz bu «bütün» ün içindeyiz, Tokmaktepe'de gömülü olan ninemle ve bana kan kusturan zavallı aşkımla beraber...

***

Adada çamlar vardır. O çamların arasında âşıklar yolu vardır. Sanki bu yol cennete gider. Her adım başında gözünüzün önüne, engin bir denizin kucakladığı emsalsiz manzaralar serilmektedir. Geceleri sularda meh tap yıkanır. Kulağınızı her an derinden gelen bir akordiyonun tatlı nağmeleri okşar. Orada sevişen âşıklara sorun: Defterdar nerededir? diye, bilmezler. Gelin, onlara sorun lâstik fabrikasından bahsedelim.. Vazgeç dostum, vazgeç, **onlar ne anlar lâstik fabrikasından?..**

— Yarın bir kotra gezintisi yapalım mı şekerim, şöyle Hayırsız adalara doğru? .

— Nasıl istersen, canım...

— Bu pazar Klüpte balo varmış, gelecek misin?.

— Sen gidersen...

— Kocan birşeyden şüphelenıyor mu?.

— O aptalın birisidir, dün yine bir inci gerdanlık almış!.

Siz onun kocasına aptal dediğine bakmayın, ne hin oğlu hindir o... Bilmem neredeki hanında şeytana külâhını ters giydirir.

Tokmaktepe'ye gelince; oradan Halic'in kirli bulanık sularını, bu sulara karışan lâğım ağızlarını görürsünüz. Bütün kenar mahalle, dar, karanlık ve kaldırımsız sokaklarından, yamalı kirli çamaşırlarına kadar, bütün açıklığı ile ayaklarınızın altındadır. Fabrikaların bacalarından gece gündüz dökülen kurumlar siyah bir bulut halinde Kenar Mahallenin üzerine çöker. Siz bu bulutun karşısında, yağ ve lâstik kokan sevgilinizi yorgun kollarınızın arasına alıp, istediğiniz gibi sevebilirsiniz. Hemen şunu ilâve edelim ki, Tokmaktepe'de aşkın, sevişmenin hududu yoktur ve ölüler anlayışlı insanlardır; hiç biri kalkıp ta onlara; «Yapmayın, ayıptır!» demez.

— Yarınki avansımla sana Balat'tan müstamel bir ayakkabı alacağım!

— Hasan, biliyor musun, annem günden güne kötüleşiyor. Babam da son zamanlarda çok fenalaştı. Olur olmaz şeylere bağırıp çağırıyor.. Bu gidişle aklımı oynatacağından korkuyorum. Sonra ne yaparım ben?!.

— Kaçalım Hamdiye, herşeyi bırakıp kaçalım!...

— Nereye gidebiliriz? Sonra annem, babam...

Hamdiyenin babası dört beş sene evvel bir resmî dairede gece bekçisiydi. Bir gece, daireden kıymetli bir halı çalınmış. Hamdiye'nin babası:

— Ben çalmadım, çalanı da görmedim.. Bütün gece uyanıktım, saatı da her saat başında kurdum! diyordu.

Fakat onun demesi kaç para eder? Vakıa saat kurulu idi ama, halı meydanda yoktu. Nihayet, Kanunun bilmem kaçıncı maddesine göre, bir sene dört ay hapsine karar verdiler.

Hapishaneden çıktıktan sonra, «**Sabıkalı**» olduğu için, bir yere kapılanamadı ve aile'nin bütün yükü zavallı Hamdiye'nin zayıf omuzlarına yıkıldı. Sonrası malûm... Hasan:

— Ne yapsak bilmem ki... diyor. Hamdiye:

— Yapacak birşey yok, diyor.

Yapacak hiçbir şey yoktur. O yürekler ağlatan hikâyeyi başka bir romana, insanlığın saadeti ile dolu olan o aydınlık romana bağlamak, bizim elimizde değildir; biz, bütün fakirler ve kimsesizler, herşeye boyun eğmeğe mecburuz!.

— HAYIR!!...

Diye bağıran bir ses duyuyorum.

— Bütün romanlar bizim istediğimiz gibi bitecektir!...

Bunu söyliyen kim?.

Bunu söyliyen tel ve çivi fabrikasında çalışan Hasan'dır. Hasan, ayakları üzerinde doğrulmuş, yumruklarını ve dişlerini sıkarak:

— HAYIR!...

Diye bağırıyor:

— **Hayır, bizim hayatımız; bütün romanları, yürek ağlatan hikâyeleri parçalayıp, eşsiz bir kudretle çağlıyarak, hayatın içinde akacaktır- ...**

ONUN SESİNDE: benim sesim, patrona kafa tuttuğu için fabrikadan koğulan Burhan'ın sesi, Çukurova'da işsiz dolaşan Sivaslı Süleyman'ın sesi, Kömür ocaklarında çalışanların sesi, Amerikada parçalanan Zencinin sesi, bir mahkûmun, bir şairin sesi, hakkın, kuvvetin, inancın ve zaferin sesi var! Hep birden ve hep beraber bağırıyorlar:

— **HAYIR!...**

Artık Tokmatepe'ye kim bakar ve benim zavallı aşkımın hikâyesini kim okur?.

Hapishane Şarkısı

Belki tanıyan yok, bilen yok,
Kusur bizim mi,
Giremedikse şu insanlar sırasına?
Namımız söylenir ama hapishanelerde;
Kürt Memo'dan, Dayı Abbas'tan evvel.
Bizden sonra gelir Dandini Fikret,
Hele Eyüplü Halid'in esamisi okunmaz yanımızda.
Belki bir iki lâf edecektik,
İki çift sözümüz vardı söyliyecek,
Ne çâre...
Vakit mi kaldı
Volta vurmaktan hapishane maltalarında,
Zaman mı bulduk tesbih çekmekten,
Yâre selâm etmeğe.
İmanım!.
Sabıkalılar defterinde kayıtlıyız,
İşte biz, böyle bir delikanlıyız.
Gece işçisi anasını satan Süleyman'ın altında,
Dızdızcı İbraamın üstünde
Bir gebe dosya da bizim bulunur.
Ne yaptık, ne ettik?.
Kimin tavuğuna kış dedik?.
Suçumuz ne?
Salt bir iki fikrimiz vardı,
Zihnimizden geçirdik,
Vallahi hepsi bu kadar!..

Mehmed Taştan

SES

Ben on sekizinde bir kız
Gözüm pembe rüyalara açılı..
Mektep kitaplarından öğrenmişim
Hayatın tatlı bir masal olduğunu
Ve lüks caddelerde şarkılar söylüyorum
«Ne hoş yaşar şu çiftçiler
Gece gündüz sefa sürer.»
Ben on sekizinde bir kız
Yürüyorum, kalbim bir avuç suda kuş gibi çırpınıyor,
Yürüyorum, kendimi bahar rüyalarında hissederek.
Gözlerimde başka âlem
Ben başka bir dünyada, yürüyorum..
Ve bir akşam, ayazda çıplak ayaklarım
Taşlara çarpa çarpa
Öğreniyor kaldırımların dilini.
Ayazda çıplak ayaklarım
Taşlara çarpa çarpa...
Diyor ki aksisedâ:
Ey! Uyan artık uyan
Afyonlu, pis bir rüyada sürünerek uyuyan.
Etrafına bak, bizi gör!
ve ayaz, paslı bir bıçak gibi tabanımdan giriyor
Beynim örs, ayaz çekiç.
Etrafına bak, iyi gör!.
Bakıyorum. Yanımda bacağı sakat, aç bir çocuk!.
Solumda yaralı bir kartal gibi işçi kardeş,
Önümde kucağında sapsarı Ayşe'sile bir bacı,
Tükürür gibi suratına pembe rüyalarımın
Yüzüme bakıyorlar.
Ve diyorlar ki:
Bırak, hayali bırak,
Yüzünü dön bize bak
Kulağını bizden sese ver!.
Ve lüks caddeler, bankalar
Afyonlu, pis hayalimi alkışlıyorlar.

Fürüzan ERGÖNÜL

AZIZNÂME

AZİZ NESİN'in bir çok gazetelerde yayınlanmış olan manzum hicivleri (AZİZNÂME) isimli bir kitap içinde:

Piyasaya çıkmışıır Gazetecilerden isteyiniz